

Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde “Sınır” Kavramı

The concept of the “border” in the relations between Türkiye and Greece

Fuat Aksu ¹

¹ Yıldız Teknik Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul, Türkiye

Öz

Türkiye-Yunanistan’ın ulus-devlet inşa süreçlerinde kara ve deniz sınırlarının belirlenmesi büyük önem taşımıştır. 19. yüzyılın başından 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar süren bu dönem; savaşlar, işgaller, göçler ve nüfus mübadelesi gibi olaylarla şekillenmiştir. Lozan Barış Antlaşması (1923), bu sürecin nihai aşamasını oluşturmuş, sınırların belirlenmesinde temel prensipler belirlenmiştir. Örneğin, Meriç Nehri’nin en derin noktası sınır çizgisi olarak kabul edilmiştir. Yunanistan’a isimleri sayılarak devredilen adaların askersizleştirileceği kararlaştırılmıştır. Trakya sınırındaysa 30 km derinliğindeki topraklar karşılıklı olarak askersizleştirilmiştir. Oluşturulan komisyonlarla askersizleştirme düzenlemelerini gerçekleştirmiştir. Ayrıca (Türk-Yunan) Sınır Tespit Komisyonu, Trakya’da sınırın işaretlenmesi, olası anlaşmazlıkların çözümüyle görevlendirilmiş ve yetkilendirilmiştir. Komisyonun çalışmaları ağırlıklı olarak kara sınırlarıyla sınırlı kalmıştır. Çalışmada, Türkiye-Yunanistan kara, nehir ve deniz sınırlarının belirlenmesine odaklanılmıştır. Buna göre; kara sınırının belirlendiği, nehir sınırının 1926 Protokolüyle belirlenmiş olsa da güncel sınırı yansıtmadığı, deniz egemenlik sınırlarının belirlenmediği ileri sürülmektedir. 3 Kasım 1926 Atina Protokolü, sınır tespitinde temel referans olarak incelenmiştir. Protokolde, nehrin mevcut durumunun sınır belirlemede esas alınması, nehir yatağı değişse dahi sınırın değişmeyeceği ilkesi benimsenmiştir. Ayrıca, Meriç Nehri’nin Ege Denizi’ne ulaştığı nehir ağzında yan sınır için bir nirengi noktası belirlenmiştir. Lozan sonrası kurulan Sınır Tespit Komisyonu’nun çalışmaları, kara ve nehir sınırlarını kısmen düzenlese de deniz sınırları ve hava sahası konularıyla ilgilenmemiştir. Bu eksiklikler, taraflar arasında yeni düzenlemeleri gerektirmektedir.

Abstract

Determining land and maritime borders has played a pivotal role in the nation-state-building processes of Türkiye and Greece. The Treaty of Lausanne in 1923 has marked critical principles for defining borders. The treaty also mandated the demilitarization of islands ceded to Greece and established a 30-km-deep strip of land on both sides in the Thrace border region to be mutually demilitarized. Commissions were set up to implement these demilitarization arrangements, including the Turkish-Greek Border Delimitation Commission, which was responsible for marking the border in Thrace and resolving potential disputes. However, the commission’s efforts were mainly confined to land borders. This study explores the determination of the land-river and sea borders between Türkiye and Greece, examining whether the maritime sovereignty borders were clearly defined and addressing any deficiencies. The Athens Protocol of November 3, 1926, emerged as a critical reference in the border delimitation process, asserting that the current state of the river should guide border determination and that the border remains unchanged even if the riverbed shifts. In conclusion, while the work of the Border Delimitation Commission established after Lausanne partially regulated land and river borders, it left maritime boundaries and airspace issues unaddressed.

Anahtar Kelimeler Türkiye-Yunanistan Sınırı • Meriç Nehri • Kara Suları • 1926 Atina Protokolü • Lozan Barış Antlaşması

Keywords Border of Türkiye-Greece • Meriç (Evros) • Territorial Waters • 1926 Athens Protocol • Lausanne Peace Treaty

“ Atıf | Citation: Aksu, Fuat. “The concept of the “border” in the relations between Türkiye and Greece”. *Türkiyat Mecmuası–Journal of Turkology*, 35, 1 (2025): 1-23. <https://doi.org/10.26650/iuturkiyat.1647990>

© This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© 2025. Aksu, F.

✉ Sorumlu Yazar | Corresponding author: Fuat Aksu faksu@yildiz.edu.tr

Extended Summary

The determination of land and maritime borders has been of paramount importance in the nation-state building processes of Türkiye and Greece. The Treaty of Lausanne (1923) marked the final stage of this process and established the fundamental principles for the delimitation of borders. For instance, while determining the sovereignty boundaries between Türkiye and Greece, the transfer of sovereignty over islands that were still under the de facto occupation of Greece and Italy was accepted. It was further stipulated and regulated that the islands whose sovereignty was transferred would maintain a demilitarized status. Regarding land borders, two significant points stand out. The first is that the deepest point of the Meriç/Evros River (the Thalweg line) was accepted as the boundary line when delineating the border between Türkiye and Greece. Border determination commissions would demarcate this boundary after the treaty came into force. The second is the mutual demilitarization of a 30-kilometer-deep zone along the Thrace border. The demilitarization arrangements were implemented through established commissions. Additionally, the (Turkish-Greek) Border Determination Commission was tasked and authorized with marking the border in Thrace and resolving any potential disputes. However, the commission's work was predominantly limited to land borders.

At the outset of its work, the Turkish-Greek Border Determination Commission reached a consensus on certain principles. Accordingly, in the event of a change in the riverbed, the boundary would be definitively determined on the basis of the current state of the river as depicted in the maps prepared by the commission, rather than the boundary shifting with the riverbed. Both the riverbed and the entire boundary line would be determined by triangulation points on the existing maps. The boundary would be established with the strict condition that the people on each side would have the right to use the water up to the midpoint of the riverbed from their respective shores. Regardless of the boundary drawn and defined in the maps prepared by the commission, the bordering governments' control and authority over railway lines would extend to the midpoint of these bridges. The determined boundary line would be marked on maps and physically demarcated with boundary stones on the ground.

The Türkiye-Greece border, as accepted by the Athens Protocol on November 3, 1926, although it definitively established the sovereignty boundary, required revision and adjustment due to the structural characteristics of the river basin. Flooding issues caused by irregularities in the river flow and changes in the riverbed necessitated cooperation and joint projects between the parties. These arrangements were attempted to be implemented through newly established joint commissions.

The least contentious part of the shared borders between Türkiye and Greece is the land border in the Karaağaç region, where no significant issues have arisen. On the other hand, the main disputes concern maritime boundaries. This is because no joint work has been undertaken to address the maritime sovereignty boundaries between Türkiye and Greece. When examining the provisions related to the transfer of sovereignty in the Treaty of Lausanne, no statement is found regarding what the maritime boundary between the two countries should be. The parties need to make technical, political, and legal joint efforts to eliminate this ambiguity.

The decision to mutually demilitarize the 30-kilometer-deep zones along the borders of Türkiye, Greece, and Bulgaria is a result of the security concerns these countries have regarding each other's identities and intentions. The transformation of the Pacte d'entente Cordiale between Türkiye and Greece into the Balkan Pact with the inclusion of Yugoslavia and Romania shortly thereafter was one of the limited efforts to preserve peace and stability before World War II. The Thessaloniki Agreement signed between Bulgaria, Greece (as the presiding country of the Balkan Pact) and Türkiye in 1938 mutually lifted demilitarization obligations.

As demonstrated in this study, the border arrangements between Türkiye and Greece, established within the framework of the principles set by the Treaty of Lausanne, pertain only to land borders. There is a need for regulation regarding maritime boundaries. The next stage concerns the airspace over land and maritime territories. Currently, there is also a conflict between Türkiye and Greece over the extent of the Greek national airspace. The relations between Türkiye and Greece are directly related to border arrangements. On the one hand, the fact that border arrangements, which represent national sovereignty and territorial integrity, have not yet been tied to a treaty status, and on the other hand, the addition of new sovereign rights to states in international law negatively affects these

states’ international relations. This study has focused on the determination of land, river, and maritime borders between Türkiye and Greece, arguing that maritime sovereignty boundaries have not been definitively established and that there are deficiencies in this regard.

Giriş

Egemen devletler arasındaki ilişkilerde devlet sınırlarının antlaşmalarla belirlenmiş olması esastır. Sınırların ana hatları antlaşmalarla belirlenmiş olsa da fiziki olarak bu sınırların işaretlenmiş olması (demarkasyonu) gerekir. Sınırların işaretlenmesi karasal sınırlar söz konusu olduğunda genellikle iki ülke temsilcilerinin katılımıyla oluşturulan sınır tespit komisyonları tarafından gerçekleştirilir. Antlaşmanın çizdiği esaslar üzerinden fiziki sınırların belirlenmesi ve işaretlenmesinde karşılaşılabilecek görüş ayrılıkları komisyonun yetkileri çerçevesinde giderilmeye çalışılır. Çözümlemeyen görüş ayrılıkları söz konusu olduğunda ise durum taraflarca tutanağa geçirilerek her iki taraf arasındaki diplomatik-siyasi düzeyde ele alınır. Dolayısıyla devletler yetkili temsilcileri aracılığıyla farklı düzeylerde konuyu yeniden ele alarak üzerinde anlaştıkları bir statü kurmaya çalışırlar. Eğer anlaşma sağlanmışsa sınır tespit komisyonu uzlaşılan esasları dikkate alarak çalışmalarını sürdürür.

Komşu devletler arasında karasal sınırların işaretlenmesinde sınırın kendine has özellikleri dikkate alınarak işaretleme yapmak görece kolaydır. Ancak sınırdış ülkeler arasında deniz sınırlarının belirlenmesi ve bunun fiziki/coğrafi olarak işaretlenmesi karasal sınırlardan farklılıklar içerir. Komşu ülkelerin birbirleriyle hem karasal hem de denizsel sınırlara sahip olması durumunda bu özgün coğrafi özelliklerin sınırların belirlenmesinde özel bir önemi vardır. Örneğin karasal sınırlar bir denize ulaşıyor ve ülkeleri yan sınır üzerinden de deniz ülkesi sınırlarını belirlemek zorunda bırakıyor olabilir. Türkiye’nin Bulgaristan, Gürcistan, Suriye ile olan kara ve deniz sınırları buna örnek gösterilebilir. Daha karmaşık olan ise Türkiye ile Yunanistan’ın yukarıdaki özelliklere ek olarak sadece yan sınırlar üzerinden değil aynı zamanda karşılıklı kıyılar üzerinden de deniz ülkesi sınırlarına sahip olmasıdır. Uluslararası Deniz Hukuku’nun ilgi alanına giren özel uygulamalar söz konusu olduğundaysa devletin deniz ülkesindeki egemenliğinin, egemen haklarının, teknik sorumluluklarının belirlenmesinde ilgili taraflar arasında çok çeşitli ve karmaşık uyumsuzluklarla karşılaşılabilmektedir.

Bu açıdan bakıldığında Türkiye ile Yunanistan arasındaki ülkesel sınırların ahdi statüsü ve işaretlenmesi (demarkasyonu) aşamasında taraflar arasında görüş ayrılıklarının olduğu görülmektedir. İki ülke hem karasal hem de denizsel olarak sınırdış durumdadır. Temel olarak karasal sınırlar bağlamında Türkiye ile Yunanistan arasında Lozan Barış Antlaşması ile uzlaşılan statü her iki ülke tarafından da kabul edilmektedir. Nitekim 1926 yılındaki sınır tespit komisyonunun çalışmalarıyla karasal sınırların işaretlenmesi de gerçekleştirilmiştir. 1979 yılında karasal sınırlardaki uygulamada karşılaşılan kimi sorunlar iki ülke uzmanlarının ortak çalışmalarıyla 1926 düzenlemelerine sadık kalınarak gözden geçirilmiş ve aksaklıklar giderilmiştir. Bununla birlikte Lozan Barış Antlaşması’nın imzalanmasından bugüne değin Türkiye ile Yunanistan arasında denizsel sınırlar özelinde bir sınır belirleme, işaretleme söz konusu olmamıştır.¹ Bu durum iki ülke arasında hem egemenlik hem de egemen haklar açısından birbirini etkileyen derin görüş ayrılıklarına kaynaklık etmektedir.

¹Emekli Büyükelçi Onur Öymen’in belirttiğine göre 1955-1963 yılları arasında Yunanistan’ın Ege Denizi’nde deniz sınırlarının çizilmesi için girişimde bulunduğu ancak Türkiye’nin Kıbrıs konusunun müzakere edildiği bir dönemde bunu görüşmeyi uygun bulmadığını belirtmektedir. İklim Öngel, “Türkiye ile Yunanistan’ı Savaşın Eşiğine Getiren Krizde Dönemin Dışişleri Müsteşarı Öymen: ‘Kardak’ı Boşuna mı Yaptık”, *Cumhuriyet*, 30 Eylül, 2024, <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/turkiye-ile-yunanistani-savasin-esigine-getiren-krizde-donemin-2252766>.

Günümüzde iki ülke arasındaki deniz ülkesi egemenlik sınırlarının belirlenip belirlenmediği taraflar arasında tartışmalıdır.² Yunanistan, Lozan Barış Antlaşması hükümlerini ileri sürerek iki ülke arasında deniz sınırları özelinde belirsizliğin olmadığını ileri sürmektedir. Türkiye ise yine Lozan Barış Antlaşması’na dayanarak kıyıdaş ülkelerin deniz ülkesini belirlemek ve işaretlemek gerektiğini ileri sürmektedir.³ Bu durum Yunanistan tarafından Türkiye’nin Yunanistan’ın egemenliğini sorguladığı şeklinde değerlendirilmektedir. Dahası; Türkiye bu ülke için saldırgan bir devlet, potansiyel düşman görülmektedir. Oysa Türkiye’nin ileri sürdüğü görüş Uluslararası Hukuk bağlamında devletlerin egemenlik sınırlarını belirlerken başvurduğu işlemlerden farklı değildir. Türkiye, her iki ülkenin uzlaştığı bir ahdi düzenleme bağlamında fiziksel olarak egemenliğin haritalandırılmasını, işaretlenmesini arzulamaktadır.

Kaldı ki Lozan Barış Antlaşması ile Osmanlı Devleti’nin tasfiyesi gerçekleşmiş ve ulus devletin sınırları saptanırken diğer komşu devletlerle Türkiye arasında benzer düzenlemeler yapılmıştır.⁴ Dolayısıyla Anadolu’yu çevreleyen denizlerde de devredilen topraklar/adalar ile Anadolu kıyısı arasındaki deniz sınırlarının belirlenmesi-işaretlenmesi gerekmiştir. Türkiye’nin deniz ülkesi dikkate alındığında Lozan ertesinde iki ülke ile sınırdaş olduğu görülmektedir. Bunlardan biri Yunanistan, diğeri ise İtalya’dır. Türkiye ile İtalya arasında 1930’larda özellikle önem arz eden deniz ülkesine ilişkin belirsizlikler müzakerelerden sonra 1932 Ocak ayında imzalanan bir anlaşma ile kısmen giderilmiştir. Meis’in batı ve doğusunda iki ülke arasındaki egemenlik sınırları siyasi ve fiziki olarak belirlenmiştir. Kuzeybatı sınırı ise müzakere edilmesine rağmen bir anlaşmaya ulaştırılamamıştır.

Benzer bir müzakere sürecinin Yunanistan’la gerçekleştirilmesi gerekmektedir ki bu henüz söz konusu değildir. Üstelik tarihsel süreç içerisinde taraflar arasındaki deniz ülkesi egemenlik sınırlarını tek yanlı değiştiren karar ve uygulamalar da vardır. Örneğin, 1936 yılında Yunanistan ulusal kara suları sınırını 3 deniz milinden 6 deniz miline genişletmiştir.⁵ Bu karar Yunanistan’ın bir egemen ülke olarak yetkisi içinde alınan bir karar olsa da Lozan ile oluşturulan denge ve statüyü tek yanlı değiştiren bir girişimdir. Türkiye, dönemin koşullarında bu tek yanlı karara önemli bir itirazda bulunmadığı gibi 1964 yılında kendi kara sularını Ege Denizi için 6 deniz miline genişletmiştir. Dolayısıyla Lozan Barış Antlaşması’nın imzalandığı süreçteki egemenlik sınırları süreç içerisinde değişikliğe uğramıştır. Deniz ülkesi sınırlarının belirlenmesi ve işaretlenmesi, haritalandırılması kara sularının her iki ülke için 3 deniz mili olduğu dönemde yapılmadığı gibi 6 deniz miline genişletildiği dönemde de yapılmamıştır.

²Tarafların hukuki-siyasi tezleri hakkında çalışmalardan bir kısmı için bk. Deniz Bölükbaşı, *Turkey and Greece: The Aegean Disputes* (London: Routledge-Cavendish, 2012); Alexis Heraclides, *The Greek-Turkish Conflict in The Aegean: Imagined Enemies* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010); Angelos Syrigos And Thanos Dokos, *Atlas of Greek- Turkish Relations*, (yy: Kathimerini, 2020), Pdf. https://www.syrigos.gr/books/Atlas_syrigos_dokos.pdf.

³Yunanistan’a göre Lozan Barış Antlaşması’nın 16. maddesine göre Ege Denizi’nde 3 deniz milinin ötesinde kalan tüm topraklardaki haklardan vazgeçmiştir. Dolayısıyla Anadolu kıyıları ile Yunanistan’a ait adalar arasındaki sınır da 3 deniz miline göre zaten bellidir. Adalarla Anadolu kıyıları arasındaki ortay hat aynı zamanda Türkiye-Yunanistan sınırıdır. Türkiye’nin görüşüne göre ise Lozan’da aksine bir hüküm bulunmadığı takdirde 3 deniz mili içerisindeki adalar Türkiye’nindir. Söz konusu 16. madde topyekün bir feragat anlamına gelmez. Kaldı ki Türkiye, deniz sınırı bulunan diğer sınırdaş ülke olan İtalya ile 1929-1932 sürecinde Uluslararası Daimi Adalet Divanı’na birlikte başvurarak ve müzakereler yaparak hangi ada, adacık ve kayalıkların kimin egemenliğine bırakılacağına dair görüşmeler yapmış ve ahdi statü belirlenmiştir. Eğer topyekün bir feragat söz konusu olsaydı bu tür müzakerelere gerek kalmazdı. Bu konuda bk. Erdem Denk, *Egemenliği Tartışmalı Adalar: Karşılaştırmalı Bir Çalışma (Kardak Kayalıkları ve Spratly ve Senkaku / Diaoyu Adaları Örnekleri)* (Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, 1999), 74-75.

⁴Osmanlı Devleti’nin dağılma sürecinde ayrılan devletle Osmanlı Devleti arasında gerçekleştirilen barış antlaşması diğer konuların yanı sıra sınıra ilişkin genel düzenlemeleri de içermektedir. Yunanistan’ın bağımsız devlet olma sürecindeki sınırlara ilişkin bir çalışma için bk. George Gavriliş, “The Greek-Ottoman Boundary as Institution, Locality, and Process, 1832-1882” *American Behavioral Scientist*, 51/10 (2008):1516-1537, erişim 1 Mayıs 2025. <https://doi.org/10.1177/0002764208316353> (Original work published 2008). Ayrıca bk. Palmira Brummett, *Mapping the Ottomans: Sovereignty, Territory, and Identity in the Early Modern Mediterranean* (Cambridge: Cambridge University Press, 2015), 75-186. Türkiye’de siyasi coğrafya açısından sınır düzenlemelerine ilişkin bir çalışma için bk. Osman Gümüşçü, “Siyasi Coğrafya Açısından Sınırlar ve Tarihi Süreç İçinde Türkiye’de Sınır Kavramı”, *Bilgi*, 52 (2010): 79-104. erişim 1 Mayıs 2025. <https://biligiyevevi.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/2688-published.pdf>.

⁵Lozan Barış Antlaşması’nın müzakereleri sırasında zımni olarak kıyı ülkesinin kara suları 3 deniz mili olarak kabul edilmiştir. Bu durum dönemin genel anlayışını yansıtmaktadır: “Toprak üzerindeki güç, silah gücünün bittiği yerde biter” (*terrae podesta finite armorum vis*) düşüncesine bağlı olarak zaman içerisinde kıyıdaş top atım menzili içinde kalan deniz alanı kara ülkesinin denizdeki devamı ve egemenlik alanı olarak kabul edilmiştir. Bk. Carl Schmitt, *Nomos of the Earth in the International Law of the Jus Publicum Europaeum* (New York: Telos Press Publishing, 2006), 180.

Bu çalışmada Türkiye ile Yunanistan arasındaki kara ve deniz ülkesine ilişkin sınır düzenlemelerinden hareket edilerek sınır belirleme ve işaretleme eksikliğinin olası etkileri incelenmektedir. Bu açıdan bakıldığında iki ülke arasındaki ilişkilerde “sınır” kavramına yüklenen anlam kavramın çok boyutluluğunu göstermektedir.

1. Sınır Kavramı

Sınır kavramı, egemen devletler açısından bakıldığında devletin egemenliğinin mutlak olduğu içerisi ile dışarıyı arasındaki farklılığa işaret ederken aynı zamanda kimliğe dair de bir algı ve anlamlandırmayı sergiler.⁶ Bu çalışmadaki anlamı ile sınır, devletin ülkeselliğini referans almaktadır ve devletin söz konusu ülkesellik üzerinde egemen olduğunu belirtir.⁷ Sınır, mekâna içkin olarak devlet egemenliğinin göstergesidir. Devlet egemenliğinin hâkim olduğu son noktanın ötesinde bir başka devletin egemenliğinden söz edilir. Siyasi coğrafya açısından bakıldığında aslında sınırlar farklı siyasi güçler arasındaki uzun ve orta erimli güç mücadelelerinin sonucunda şekillenir. Bununla birlikte devletler arasındaki sınırların oluşumunda coğrafyanın da belirleyici olduğu görülür; yüksek dağ silsileleri, nehirler, çöl ve stepler, deniz ve okyanusların varlığı, ada ülkesi olup olmama gibi özelliklerin yanı sıra coğrafi ve iklimsel özellikler aktörlerin egemenlik sınırlarının belirlenmesinde etkilidir. Süreç içerisinde egemen devletin sınırlarının belirlenmesinde mekânın ekonomik ve fiziksel özelliklerinin, zenginliklerinin de etkili olduğu söylenebilir. Nitekim farklı toplumsal-siyasal örgütlenmelerin, devletlerin, varlıklarını ve sahip oldukları zenginlikleri korumak için coğrafyadan da yararlanarak yapay sınırlar oluşturdukları görülür ki Çin Seddi bunun en bilinen örneklerindendir.⁸

İnsanlık tarihinde bugünkü anlamda bir sınır tanımına görece geç bir dönemde ulaşılmıştır. İlkel toplumlar için sınır dar anlamda avcı-toplayıcı toplulukların etki alanlarıyla tanımlanırken yerleşik yaşama geçiş ve tarım toplumunun ortaya çıkışı ile kabilenin yaşamını idame ettireceği toprakları ve zenginlikleri koruma güdüsü mülkiyet ilişkisini ve sınır uygulamalarını ortaya çıkarmıştır. Tarım arazilerinin dış tehlikelerden korunması, hayvanların ehlileştirilmesi ve yabani hayvanların saldırılarından korunması yanı sıra yerleşik köy yaşantısına geçildiğinde kabilenin de güvenliğinin sağlanmasını gerektirmiştir ki bu da özünde bir sınırın varlığına işaret sayılmıştır. Buna göre kabilenin ortak güvenlik alanının içinde olan ile bu alanın dışında kalan güvensiz alan ayrımı farklı topluluklar arası ilişkileri de şekillendirmiştir. Öyle ki yerleşik yaşam ve üretim ilişkilerine bağlı olarak dünya üzerinde birbirinden farklı zenginliklere ve refaha sahip insan toplulukları bir süre sonra iş bölümü ve ilkel de olsa bir sınıfsal ayrıma uğramıştır. Bu bağlamda modern devletin ilk uygulamaları olan şehir devletleri ortaya çıkmıştır. Bu dönemlerde bugünkü anlamda bir sınırdan söz etmek kolay değildir. Henüz bugünkü anlamıyla otoritenin etkinliğini göstereceği sınır güvenliğini sağlayacak daimî kurumsallaşması henüz yoktur. “Sınır” diye adlandırılabilen fiziksel engelin belirgin olmadığı bir ortamda insan hareketliliğini kontrol etmek de mümkün değildir. Dolayısıyla sınır bölgeleri insan hareketliliğine açık ve geçirgendir. Bu durumun feodal dönemde görece farklı yapılar ortaya çıkarmış olduğu da gözden kaçırılmamalıdır. Üretim araçları üzerindeki mülkiyetin şekillenmesine bağlı olarak serflerin toprakla beraber mülkiyetinin el değiştirebilmesi beylerin/lordların kontrol ettikleri coğrafya ile sınırlı bir egemenlik yapısı ortaya çıkartmıştır.

⁶Sınır-kimlik ilişkisi bağlamında bir çalışma için bk. Henk Van Houtum, “The Geopolitics of Borders and Boundaries”, *Geopolitics*, 10/4 (2005):672-79, erişim 1 Mayıs 2025. doi:10.1080/14650040500318522. Sınırın egemenlik ve devlet ile ilişkisi hakkında bir çalışma için bk. Bülent Şener, “The Topology of Nation-State: Borders, Territoriality, Sovereignty, and War”, *Gazi Akademik Bakış Dergisi (GABD)*, 32/16 (2023): 315-337, erişim 1 Mayıs 2025. <https://doi.org/10.19060/gav.1315212>; Bülent Şener, “Westphalian Dönem’den Post-Westphalian Dönem’e Uluslararası İlişkilerde Sınır Olgusu: 21. Yüzyılda ‘Devlet Jeopolitiği’ ile ‘Küreselleşmenin Jeopolitiği’ Arasındaki Mücadelenin İzdüşümleri”, *Devlet Doğasının Değişimi: Güvenliğin Sınırları*, içinde haz. Tolga Sakman, (İstanbul: TASAM Yayınları, 2017), 39-52, Pdf. https://tasam.org/Files/Icerik/File/%C4%B0GK2Kitap_pdf_6a97c7c0-c536-4821-ab14-c8eeb6e55c3e.pdf.

⁷Bu konudaki tartışmalar için bk. Mehmet Gönübol, *Barış Zamanında Sahil Sularının (Karasuları ve Bitişik Bölge) Hukuki Statüsü* (Ankara: A.Ü. SBF Yayınları, 1959), 5-16,17-23.

⁸Sınır, coğrafya ve siyasi ilişkiler özelinde ayrıntılı bir çalışma için bk. Tarık Demir, *Siyasi Coğrafya ve Sıra Dışı Sınırlar* (Ankara: Nobel Yayınları, 2020), 1-62.

İnsanlık tarihinin farklı dönemlerinde toplumsal-siyasal otoritenin şekillenmesi, ekonomik ilişkilerin özellikleri sınır kavramının içeriğini de değiştirmiştir. Modern devlet sisteminin ortaya çıkışı ile birlikte devlet egemenliğinin fiziki sınırlarla betimlenmesi ve işaretlenmesi gerekmiştir. Fetih ve işgallerle gerçekleşen toprak kazanımları sınırları sürekli tehlikeli bölgeler hâline getirirken modern sınırlar devletlerin ahdi düzenlemeleri sonucunda şekillenmeye başlamıştır. Yapılan ahdi düzenlemeler sonucunda bir devletin egemenliğinin sınırı belirlenirken etkilerini bugün de gözlemlediğimiz kimi sorunlar ortaya çıkmıştır. Örneğin, bu sınırların içinde veya dışında kalacak olan insan topluluklarının statüsünün nasıl belirleneceği sorun teşkil etmiştir. Kitlesele insan hareketliliği ve azınlık-çoğunluk tartışmaları, gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyet haklarının korunması bu bağlamda öne çıkan sorunlardan bazılarıdır.

Devlet sınırı olarak adlandırabileceğimiz sınırlara ilişkin ilk uygulamalarda dikkati çeken husus bu sınırların belirgin bir işaretlemeye tabi olmadan tanımlanmış olmasıdır. İki devlet arasında yapılan bir sınır düzenlemesinde nehir, göl, dağ sırası vb. belirgin bir işaret yok ise çoğu kez sınır, hat-çizgi yerine alanın (sınır bölgesi) coğrafi-topografik özellikleri tanımlanarak oluşturulmuştur. Bu da sınır bölgesi içinde ve/ya yakınında yaşayan topluluklar için sınırı geçirgen ve muğlak kılmıştır. Kimlik ve aidiyet açısından sınır bölgelerinde yaşayan toplulukların “merkez”den görece daha farklı özelliklere sahip olduğundan söz edilebilir. Klasik güç dengesi döneminde devletlerin sınırlarının görece muğlaklığı yapılan sınır düzenlemelerinin de değişkenliğine yol açmıştır. Nitekim devletler arasında sınırlara ilişkin ahdi düzenlemeler yapılsa da antlaşma ihlalleri, savaşlar, fetihler, işgaller sınır bölgelerinin sürekli olarak el değiştirdiği ortamlar yaratmıştır. 19. yüzyılın sonundan itibaren devletler giderek bugünkü anlamda sınır düzenlemelerine yönelmiş ve fiziki sınırları belirlerken olabildiğince düz hatlar çizmeye çalışmışlardır.⁹ Barış antlaşmalarında ülke devirlerine ilişkin genel hükümlere yer verilmiş ve sınırların işaretlenmesi için antlaşmanın yürürlüğe girmesinden sonra ortak sınır belirleme-işaretleme komisyonlarının kurulması kararlaştırılmıştır. Böylece harita üzerinde varılan sınır düzenlemelerini sahada işaretlemeye, demarkasyon, yönelmiş, sınırların fiziki kontrolü sağlanmak istenmiştir.

Devlet sınırlarının işaretlenmesi ve sınır güvenliğinin sağlanması bakımından sınırdaş devletler arasında iletişim ve iş birliğini yürütecek uygun mekanizmalar oluşturulmuştur. Sınır bölgelerindeki askeri ve sivil temsilciler sınırlarda ortaya çıkabilecek sorunlar ve ihlal durumlarını çözmek için birlikte hareket etme yoluna gitmişlerdir. Bu iş birliği kara sınırlarında olduğu gibi deniz sınırları söz konusu olduğunda görece daha yoğun bir çabayı gerektirmiştir. Kara suları sınırını belirtecek işaretlemelerin denizlerde kullanımında karşılaşılan zorluklar teknolojik gelişmelerle görece aşılmış olsa da balıkçılık vb. faaliyetler sırasında kıyıdaş ülke insanların deniz sınırlarını ihlal edebilmeleri mümkündür. Örneğin Ege Denizi’nde zımnı 3 millik¹⁰ kara sularının uygulandığı dönemlerde kıyıdaş ülke balıkçıları zaman zaman diğer ülkenin kara sularında balıkçılık yapmış, bu durumlar ihlal olarak değerlendirilerek sorumluların cezalandırılması yoluna gidilebilmiştir. Ayrıca zaman zaman bu tür ihlaller bir güvenlik meselesi olarak değerlendirilerek kuvvet kullanılmak zorunda kalınmıştır.

⁹Bu bağlamda haritacılık ve topografya bilgisinin gelişmesinin devlet sınırlarının belirlenmesini ve koordinatlarıyla sınır taşlarının yerleştirilmesini kolaylaştırdığı görülmektedir. İmzalanan barış antlaşmalarının ardından devlet sınırlarının işaretlenmesi için ilgili devletlerin ortak sınır belirleme komisyonları oluşturdukları ve yerelde sınırları işaretledikleri yaygın bir uygulama olmuştur. Bu ise düz hatlarla devlet sınırlarının belirlenmesini ve güvenliğinin sağlanması için uygun önlemlerin (sınır karakolları, gözetleme kuleleri, dikenli tellerin ve mayınların kullanılması vb.) alınmasını kolaylaştırmıştır.

¹⁰Gönlübol, 1959 tarihli çalışmasında sahil suları kavramını kullanmakta ve aslında o tarihte Türkiye’de net bir kara suları sınırını belirleyen ulusal mevzuat veya antlaşmanın bulunmadığını belirtmektedir. Farklı amaçlarla devletin deniz ülkesindeki egemenlik ve yetkilerine işaret eden farklı genişlikte deniz yetki alanları ilanı söz konusudur. Bu konudaki ayrıntılar bk. Gönlübol, *Barış Zamanında*, 57. Gönlübol, çalışmasında bazı metinlerde Osmanlı Devleti’nin 6 deniz mili genişlikte kara suları uygulamalarının bulunduğunu ifade etmektedir. Ayrıntı için bk. Gönlübol, *Barış Zamanında*, 61.

2. Türkiye-Yunanistan Kara ve Deniz Sınırları

Türkiye-Yunanistan devletleri arasındaki bugünkü sınırlara şeklini veren temel düzenleme Lozan Barış Antlaşması’dır. Lozan’a göre iki devlet arasında sınırlar iki şekilde düzenlenmiştir: ilki Trakya’daki kara ülkesi sınırlarıdır. İkincisi ise Ege Denizi’ndeki adalara ilişkindir. Hem kara ülkesi sınırı hem de egemenliği devredilen adalar için öngörülen temel statü ise bu toprakların askersizleştirilmiş statüde olduğudur. Bu çerçeveden bakıldığında ise iki ülke arasında sınır tartışmalarında aşağıdaki gibi bir tasnif ortaya çıkmaktadır:

1- Bir toprak parçası üzerinde çizilen kara ülkesi sınırı,

1.1. Bir toprak parçasını, havzayı karşılıklı olarak ikiye bölen kara sınırı,

1.2. Bir toprak parçasını, havzayı karşılıklı iki yakaya bölen nehir sınırı,

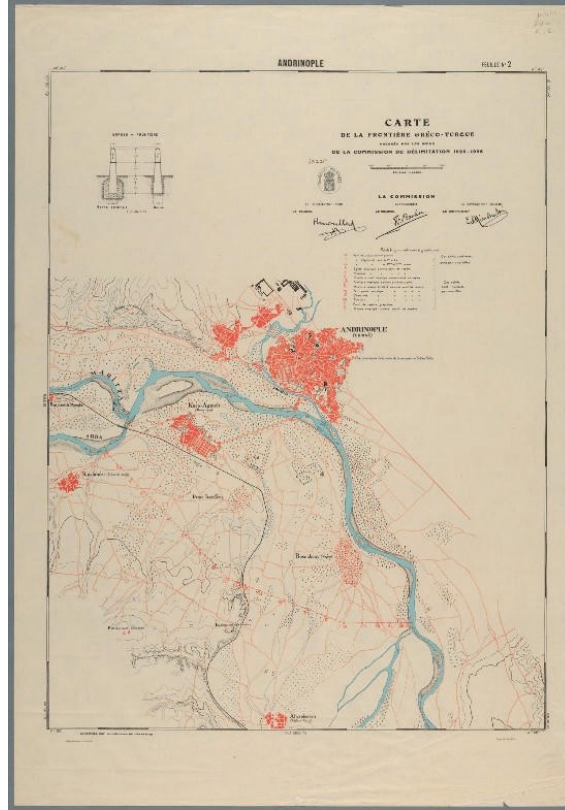
2- İki ana karayı veya ana kara ile adaları birbirinden ayıran deniz ülkesi sınırı.

Tüm bunlara eklenecek bir başka sınırdan daha söz edilebilir. Bu da devletin kara ve deniz ülkesi üzerindeki hava sütünü olan ulusal hava sahasıdır. İlke olarak devletin kara ülkesi üzerindeki egemenliği deniz ve hava ülkesindeki egemenliğinden görece farklılıklar içerir. Örneğin, kara sularında zararsız geçiş hakkını kullanmak veya hava sahasının uluslararası sivil havacılık için kullanılması bu farklılıklardan bazılarıdır.

2.1. Türkiye-Yunanistan Kara Ülkesi Sınırı

Harita 1

Karağaç Bölgesi Türk-Yunan Sınırı- 2 Numaralı Harita (1926 Atina Protokolü Eki)¹¹

¹¹Protocole des Conclusions de la Commission de Délimitation de la Frontière Gréco-Turque (Athenes: The P.G. Macris Trading & Industrial Co. Ltd, 1926), Ek Harita 2.

Lozan Barış Antlaşması’nda Türkiye ile Yunanistan arasındaki karasal sınırın nasıl saptanacağı konusu uzun müzakereler sonucunda karara bağlanabilmiştir. Varılan uzlaş gereğince Meriç Nehri’nin iki ülke arasında sınır oluşturmasına karar verilmiştir. Buna göre nehrin en derin noktasına göre doğu kıyısı Türkiye batı kıyısı ise Yunanistan’a ait kabul edilmiştir.¹²

Bu düzenlemenin istisnası ise Meriç Nehri’nin batı kıyısında bulunan Karaağaç bölgesinin savaş tazminatı ve tamirâtı karşılığı olarak Türkiye’nin egemenliğine bırakılmış olmasıdır. Bu düzenlemeyle Türkiye, Trakya bölgesinde ve Karaağaç bölgesinde doğrudan hem kara sınırına hem de Meriç Nehri’nin karşılıklı kıyıdaşları olarak nehir sınırına sahip olmuşlardır.

Türkiye ile Yunanistan arasındaki sınırda her iki tarafı da toprak olan tek bölge burasıdır. Bu sınır 1926 Atina Protokolü’nde 2 numaralı harita üzerinde 2 numaralı sınır taşından 23 numaralı sınır taşına değin sabitlenmiştir.¹³ Bu sınırın uzunluğu 12 km’dir. Karaağaç bölgesinin dışındaki alanda Türkiye-Yunanistan sınırını Meriç Nehri oluşturmaktadır.

Bu sınırın uzunluğu ise 191 km’dir. Lozan Barış Antlaşması’nın 2. madde hükmüne uygun olarak Antlaşma’nın 5. maddesinde Meriç Nehri’nin en derin noktasının -Thalweg hattının- belirlenmesi ve sınırın buna göre işaretlenmesi için iki ülke temsilcilerinden oluşturulacak bir komisyonun antlaşmanın yürürlüğe girmesinin ardından çalışmalarına başlaması kararlaştırılmıştır.¹⁴ Komisyonların çalışmaları sırasında zaman zaman aksamalar veya komisyonun yetki sınırlarını aşan uzlaşmazlıklar¹⁵ ortaya çıkmış olsa da süreç içerisinde bu durum aşılabilmektedir. Nitekim bu çalışmalar 1926 yılında bir protokole dönüştürülerek karasal sınırların işaretlenmesi tamamlanmıştır.

2.1.1. Türkiye-Yunanistan Kara ve Deniz Ülkesi Yan Sınırı

Türkiye ile Yunanistan arasındaki kara ülkesinin kuzey yan sınırı Türkiye-Yunanistan Bulgaristan sınırlarının bulunduğu noktadan itibaren tespit edilmiştir. 1926 Atina Protokolü’nün bu bölgeye (A Bölgesi) ilişkin işaretlemesine göre sınır 320-320 A sınır taşları üzerindeki A adacığının güney kenarındaki 1 numaralı sınır taşı konularak belirtilmiştir. Buna göre:

Komisyon 320-320 A numaralı sınır taşları ile gösterilen Kuzey-Güney hattı ile Yunanistan toprakları ile Kavak Adası adalarından A adacığı arasından geçmekte olan başlıca kolun orta çizgisi üzerinde yer alan Meriç üzerindeki noktayı her üç sınırın birleştiği nokta olarak kabul etmiştir. Bu noktayı açıklığa kavuşturmak için 1 numaralı sınır işareti, A adasının güney ucuna, 320-320 A işaretleri arasındaki çizgiye konulmuş ve 320 A numaralı işaret, Yunanistan kıyısına yeniden yerleştirilmiştir. Bu üç sınırın birleştiği nokta 1 numaralı sınır taşının güneyinde 60 metre uzaklıktadır. Bu noktadan itibaren sınır çizgisi, Arda ve

¹²Lozan Barış Antlaşması’nın 2. maddesi için bk. İsmail Soysal, *Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları (1920-1945)*, (Ankara: TTK Yayınları, 2000), 1: 95.

¹³Bk. *Protocole des Conclusions de la Commission*, 13.

¹⁴Bk. Soysal, *Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları*, 96. Lozan Barış Antlaşması ve ek sözleşmelerde iki farklı sınır belirleme komisyonu vardır, bunlardan ilki doğrudan kara sınırının egemenlik bakımından işaretlenmesiyle ilgilidir. Diğeri ise Trakya Sınırına İlişkin Sözleşme’de belirtilen Trakya’da üç ülkenin kara sınırının askersizleştirilecek kısmının belirlenmesiyle ilgilidir. Sözleşme için bk. Soysal, *Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları*, 160-164. Türk Heyeti Temsilci Albay Hayrullah Bey (Fişek) her iki komisyonda da görev almıştır.

¹⁵Örneğin Komisyon Enez Çay Adası’nın iki koluna ilişkin görüş ayrılığı yaşadığında konu MC’nin gündemine taşınmıştır. Milletler Cemiyetinde bu konuda mevcut Sınır Komisyonu’nun yetkili olduğu kanaatine varmıştır. Ayrıntılar için bk. The League of Nations, *Monthly Summary of the League of Nations*, 6/3 (1926): 74-75. <https://digital.nls.uk/league-of-nations/archive/194770738#c=0&m=0&s=0&cv=0&xywh=-1480%2C-254%2C5808%2C5073>. Yunanistan’ın Milletler Cemiyetine yaptığı başvuru ve tarafların görüşlerine dair belgeler için bk. United Nations Library & Archives Geneva, *Sub-sub-series R626/11/49710 - Delimitation of Greco-Turkish Frontier*, <https://archives.ungeneva.org/delimitation-of-greco-turkish-frontier>. Süren müzakereler sırasında Komisyon Meriç’in doğudaki kolunun esas yatak olduğunda anlaşmıştır. Meriç Nehri’nin doğu ve batı kollarının tarihsel süreç içerisinde geçirmiş olduğu değişime dair bir araştırma için Bk. Kemal Göçmen, “Enez Limanının Değişen Öneminde Meriç Deltasının Etkileri”, *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 2-3 (2012): 253-266, erişim 1 Mayıs 2025. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/12823>. Göçmen’e göre nehrin doğu kolu tarihsel olarak da Meriç’in ana kolu olarak kabul edilmiştir. Bu açıdan bakıldığında Türkiye-Yunanistan arasında sınır belirlenirken doğu kolunun esas alınması anlaşılabilir bir sonuçtur.

Meriç Nehirlerinin birleştiği noktaya kadar nehrin veya onun ana kolunun akış yönünün orta çizgisini takip eder ve aşağıdaki adaları Türkiye veya Yunanistan'a bırakır:

- 1- Kavak Adası adalar grubundan 323-320 A hattının doğusunda kalan kısım, Türkiye'ye.
 - 2- Kemal Adası Yunanistan'a. Bu ada şu anda nehrin sağ sahiline bitişiktir.
 - 3- Dilophon (Üreyş) köyünün kuzeyindeki ada gruplarından B ve C adacıkları Yunanistan'a ve aynı gruptan D adacığı Türkiye'ye.
 - 4- Tchiplak (Çıplak) Ada Türkiye'ye.
 - 5- Dilophon (Üreyş) köyünün doğusundaki adalar grubundan E (Balıkçı) adası ile F adasını Yunanistan'a. Sınır, E (Balıkçı) adasının kuzey sahiline temas ederek takip eder.
 - 6- G, H adacıkları Yunanistan'a.
 - 7- Marassia (Maraş) köyünün doğusundaki adalar grubu J ve K adacıkları Yunanistan'a. Hudut K adacığının doğu sahiline temas ederek geçer.
- Arda ve Meriç'in birleştiği noktadan itibaren sınır hattı, Arda'nın yukarısındaki orta hattı takip ederek Kastenai (Çörekköy) köyün kuzeydoğusundaki 2 numaralı sınır taşı hizasına kadar uzanır.¹⁶

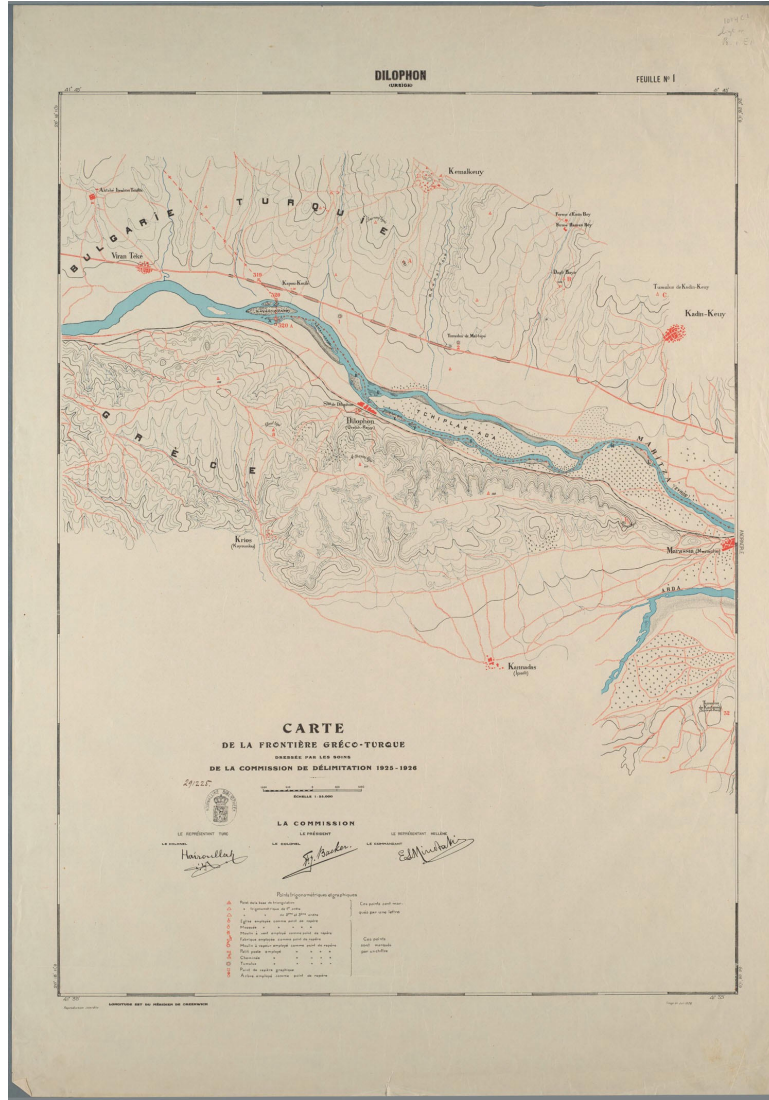
1926 Atina Protokolü'nün Türkiye ile Yunanistan arasındaki kara ve deniz ülkesinin güneydeki birleşme noktasını ise Meriç Nehri'nin Ege Denizi ile birleştiği kıyı şeridi oluşturmaktadır. 1926 Protokolü, iki ülke arasındaki karasal sınırı Thalweg esası üzerinden belirlerken Meriç Nehri'nin denizle buluştuğu noktadan güneye doğru çizilen bir hat üzerine konulan bir yıldız ile Türkiye-Yunanistan kara-deniz yan sınırının başlangıcı işaretlenmiştir.

İlerleyen yıllarda yan sınıra ilişkin özel bir düzenleme yapılmamıştır. Oysa nehrin yatağındaki değişikliklerden burasının da etkilendiği söylenebilir. 1926 Protokolündeki esaslara uygun olarak nehrin en derin noktasının (Thalweg) yer değiştirdiği durumlara rağmen modern araç gereçlerle yan sınırın da sabitletmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Ancak hâlihazırdaki ahdi düzenlemeler bu değişime izin verir nitelikte değildir.

¹⁶Protocole des Conclusions de la Commission, 11-12.

Harita 2

Türkiye-Yunanistan-Bulgaristan Yan Sınırı-1 Numaralı Harita (1926 Atina Protokolü Eki)¹⁷

Harita 3 üzerindeki yıldız işaretinin koordinatı, açısının ne olduğuna ilişkin herhangi bir bilgi protokolde yer almamaktadır. Protokolde belirtildiği şekliyle:

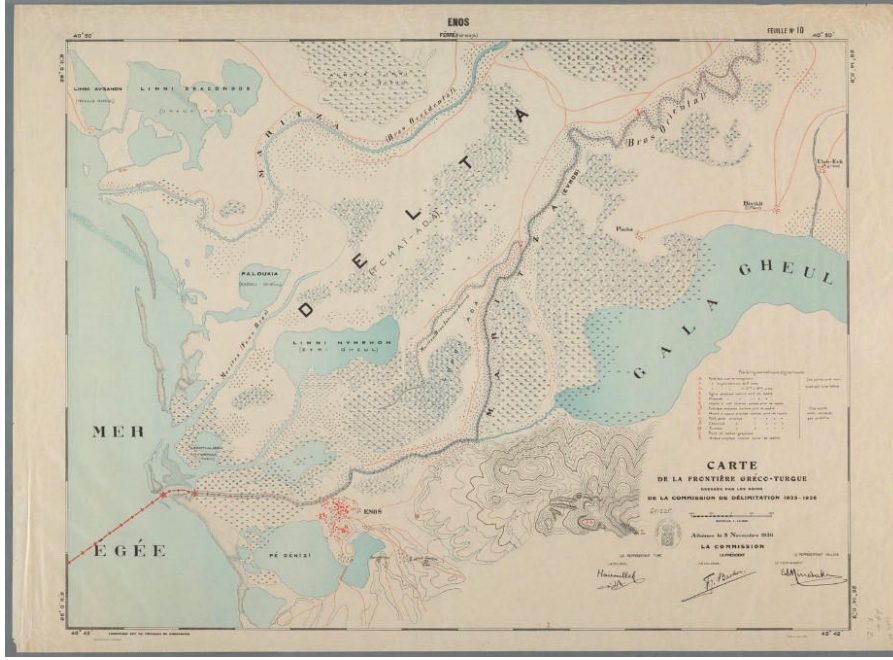
Yukarıda belirtilen çatallanma noktasından itibaren, sınır hattı, doğu kolun sabit kıyıları arasındaki orta hattı takip ederek Tablo No. 1[3]'de referans noktası K olarak belirtilen E[n]os değirmeninin 4 kilometre batısında bulunan bir noktaya, haritada bir yıldızla işaretlenmiştir, kadar uzanır.

Daha sonra sınır hattı, sabit kıyıların batı uçlarını birleştiren çizgiyi kesene kadar seyir kanalının orta hattını takip eder (bu nokta haritada bir yıldızla işaretlenmiştir).

Bu son noktadan itibaren sınır hattı, seyir kanalının orta hattının yaklaşık güneybatı yönünde 3 deniz mili (1 deniz mili 1609,31 m'ye eşittir) uzatılmasıyla belirlenir.¹⁸

¹⁷Protocole des Conclusions de la Commission, Ek Harita 1.

¹⁸Bk. *Protocole des Conclusions de la Commission*, 15. Protokolde yan sınırı oluşturacak nirengi noktası yıldız işareti ile belirtilmiş, açık denize uzanacak 3 millik yan sınırın “yaklaşık güneybatı yönünde” uzanacağıyla yetinilmiştir. Dolayısıyla 3 millik sınırın açısı belirsizdir. Protokolün ekinde yer alan 3 numaralı tabloda K noktası “Enez’in güneyindeki değirmenlerin doğusundaki üçüncüsü” olarak, L noktası ise “Enez’in kuzeybatısındaki selvilerinin en büyüğü” olarak belirtilmiştir. Günümüzde bu iki noktayı koordinatları ile tamamlayacak fiziki unsurlar bulunmamaktadır. 3 numaralı tabloda bu noktalar planimetrik olarak belirtilmiş ve 3 numaralı tabloya ek şemada gösterilmiştir. *Protocole des Conclusions de la Commission*,

Harita 3*Enez Bölgesi Türk-Yunan Yan Sınırı-10 Numaralı Harita (1926 Atina Protokolü Eki)¹⁹*

Protokol’de yıldız Enez Değirmeni’nin 4 km batısına uzanan bir noktaya denk gelmektedir. Dolayısıyla yan sınırın başlangıcı olarak yorumlanabilecek bu yıldızdan açık denize uzatılacak yan sınırın açısının ihtilafa yer bırakmayacak şekilde belirlenmiş olması gerekir.²⁰

2.1.2. Türkiye-Yunanistan Kara Ülkesi Nehir Sınırı

Komisyon’un nehir sınırını belirleme çalışmalarına başlarken ilke kararları alması gerekmiştir. Bu ilke kararlarından ilki sınır belirlemede nehir yatağındaki değişikliklerin dikkate alınıp alınmayacağına ilişkindir. Çünkü Lozan Barış Antlaşması’nın 6. maddesinde bu konuda karar yetkisi oluşturulacak Sınır Komisyonu’na verilmiştir.

6. maddeye göre:

Bir ırmak ya da akarsuyun, kıyılarıyla değil de yatağı ile belirlenen sınıra gelince işbu Andlaşmanın tanımlarında kullanılan (Cours) yatak veya (Chenal) kanal terimleri, bir yandan ulaşımaya uygun olmayan ırmaklarda su yatağının ya da başlıca kolunun, öte yandan gidiş gelişe uygun olan ırmaklarda başlıca ulaşım kanalının orta çizgisi anlamına gelir.

Bununla birlikte, yatak ya da kanalın olası değişimlerinde, sınır çizgisinin yukarıda belirtilen biçimdeki çizgiyi mi izleyeceğine, yoksa anılan yatak ya da kanalın işbu Andlaşmanın yürürlüğe konulduğu andaki durumuna göre kesinlikle mi belirleneceğine karar vermeğe Sınır Çizim Komisyonu yetkili olacaktır.²¹

Buna göre, 1926 Atina Protokolü’nde Komisyon ilke kararında “...1) Lozan Antlaşması’nın 6. maddesine uygun olarak, Komisyon sınır hattının nehrin olası yer değiştirmelerini takip etmeyeceğine, ancak bu hattın

29. Günümüzde Enez’de bulunan yel değirmenlerinin yerinde başka binalar bulunmakta ancak semt Değirmenlik olarak anılmaktadır. Diğer yandan metinde deniz mili 1609,31 metre olarak belirtilmiştir. Oysa 1 deniz mili 1852 metredir.

¹⁹Protocole des Conclusions de la Commission, Ek Harita 10.

²⁰Bu konuda Bk. Sertaç Hami Başeren, *Ege Sorunları* (Ankara: TÜDAV Yayınları, 2006), 134-136.

²¹Soysal, *Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları*, 96.

nehir mevcut konumuyla kesin olarak belirleneceğine karar vermiştir.”²²

1926 Protokolü ile nehrin mevcut durumu esas alınarak sınır kesin olarak saptanmıştır. Ancak ilerleyen süreçte nehir yatağındaki değişiklikler ve taşkınlardan doğan sorunlar dolayısıyla iki ülke arasında teknik iş birliği gerekmiştir. Oluşturulan yeni komisyonlar aracılığı ile Meriç Nehri’nin değişik dönemlerdeki mevsimsel akışı ve taşkınlar dolayısıyla ortaya çıkan sorunların çözülmesine çalışılmıştır.²³ Bu bağlamda taraflar arasında 20 Haziran 1934 tarihinde Meriç Nehri’nin Her İki Sahilinde Su Tesisatının Tanzimine Dair Türk-Elen İtilâfnamesi imzalanmıştır.²⁴ Süreç içerisinde Meriç Nehri’nin yatağındaki değişikliklerle sınır düzenlemelerine olan ihtiyaç sürmüştür.²⁵ İkinci Dünya Savaşı sonrasında Meriç Nehri havzasının ıslahına ilişkin projeler geliştirilmiştir. Örneğin Amerikan Harza Mühendislik firmasının hazırladığı proje²⁶ ile taşkınların önlenmesine nehir yatağındaki değişikliklerin yarattığı sorunların çözülmesine çalışılmıştır.

Projenin en önemli yanı 1926 Protokolü’nde Türkiye-Yunanistan sınırını oluşturan en derin noktaları birleştiren (Thalweg) hattının nehrin yatağındaki değişiklikler dolayısıyla ihtiyacı karşılayamaz olduğunu saptaması ve nehrin güncel akışına uygun olarak belirlenecek sınırın karşılıklı toprak devirleriyle yeniden yapılması gerektiğidir.²⁷ Benzer bir proje de NATO desteğinde yürütülmüştür. Türkiye ile Yunanistan arasında 1950’lerin ortalarından itibaren Kıbrıs dolayısıyla gerginleşen ilişkileri düzeltmek ve iş birliğini desteklemek amacıyla 1965’te NATO Parlamenterler Konferansı’nda Greek-Turkish Economic Cooperation Project başlıklı bir proje geliştirilmiş ve iki ülke arasında 5 öncelikli konuda çalışmaların desteklenmesine karar verilmiştir. Bu çalışma konularından biri de Meriç-Evros Projesi’dir.²⁸

Meriç Nehri’ndeki taşkınlar ve ıslah çalışmalarına ilişkin iş birliği arayışları 1960’lı yıllarda da sürmüştür. İki ülke arasında imzalanan “Türk-Yunan Trakya Hududunun Mühim Kısmını Tâyin Eden Meriç Nehri Mecrasının Islahı Dolayısıyla 19 Ocak 1963 Tarihinde İmzalanan Protokol” 1967 yılında Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.²⁹ Protokolde Harza Projesindeki öneriler dikkate alınarak kimi bölgelerde karşılıklı toprak değişimi önerilmektedir. 813 Sayılı Kanunun 1. maddesinde:

²²Bk. *Protocole des Conclusions de la Commission*, 8.

²³Diğer yandan Meriç Nehri’nin akışındaki değişiklikler süreç içerisinde nehrin ana kolunda yatak değişikliğine neden olmuştur. Tarafların bu değişiklikleri dikkate alarak sınır düzenlemelerini gözden geçirme zorunluluğu doğmuştur. Meriç Nehri’nin yatağındaki değişimin topografik farklılaşmasını aşağıdaki kaynaktan harita üzerinde gözlemlemek mümkündür: “The Evros/Meriç River: A Century of Border Design”, Forensic Architecture, erişim 1 Mayıs 2025, <https://forensic-architecture.org/investigation/the-evros-meric-river-a-century-of-border-design>.

²⁴Bk. “Meriç Nehrinin Her İki Sahilinde Su Tesisatının Tanzimine Dair Türk-Elen İtilâfnamesi”, *Resmî Gazete*, 25 Mayıs, 1935, 5209-5212. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/3011.pdf>.

²⁵Meriç Nehri’nin yatağındaki değişiklikler özelinde bir çalışma için bk. Yener Türkmenoğlu, “Meriç Nehri’nin Kapıkule-Enez Arasındaki Yatak Değişimlerinin Taşkınlar ile ilişkisi”, (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2012), Ulusal Tez Merkezi (319911).

²⁶Bk. Richard D. Harza, *Harza Engineering Company: Developing Water Resources Worldwide 1920-1984* (New York: Newcomen Society of the United States, 1984), 10. https://static1.squarespace.com/static/64a9fa32ab3bec446591718a/t/64af66c2e4803a52fde1bbf0/1689216709050/richard_harza_1984_speech.pdf.

²⁷“Meriç ve Tabileri Islâhı İnşaatı Başladı”, *Türkiye Mühendislik Haberleri*, 4, (1 Temmuz 1955):7-11. <https://eski.imo.org.tr/resimler/ekutuphane/pdf/10328.pdf>.

²⁸Söz konusu proje Harza Projesinde olduğu gibi Meriç Nehri’nin aynı zamanda uluslararası sınır olduğunu gözeterek 4 bölgede toprak değişimini önermektedir. Projenin ayrıntıları için bk. Hans Wilbrandt (et al), *Comprehensive Report of Meric-Evros Project Studies* (Göttingen, 1967). 1-8; 43-45, Pdf. Söz konusu kaynağa ulaşamada yardımlarından dolayı Prof. Dr. Mehmet Hacısalihoğlu’na özellikle teşekkür ederim.

²⁹Bu kanun ile teknik olarak 1923 Lozan Barış Antlaşması ve 1926 Protokolü ile saptanmış bulunan Türkiye-Yunanistan sınır çizgisi değişikliği uğramıştır. Bk. “Türk-Yunan Trakya Hududunun Mühim Kısmını Tâyin Eden Meriç Nehri Mecrasının Islahı Dolayısıyla 19 Ocak 1963 Tarihinde İmzalanan Protokol”, *Resmî Gazete*, 9 Ocak, 1967. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/12499.pdf>. Söz konusu Protokolün 1965 yılında Millet Meclisi’nde görüşülmesi sırasında ciddi tartışmalar yaşanmıştır. Milletvekilleri Harza Projesi çerçevesinde yaşanan gelişmelerin (taşkınlar, yatırım eksiklikleri, tek yanlı işlemler ve 5 bölgede toprak değişimi, Türkiye-Yunanistan devlet sınırı bakımından) Türkiye aleyhine sonuçlar doğurmuş olduğunu belirterek düzenlemelerin gözden geçirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Türk Yunan - Trakya Hududunun Mühim Kısmını Tâyin Eden Meriç Nehri Mecrasının Islahı Dolayısıyla 19 Ocak 1963 Tarihinde İmzalanan Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun Tasarısı ve Bayındırlık ve Dışişleri Komisyonları Raporları (1/488) (S. Sayısı: 505) tasarısı yeniden görüşülmek üzere komisyona geri gönderilmiştir. Ayrıntılar için bk. Millet Meclisi, *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, Dönem 1, Cilt 34, Toplantı 4, (14. 01. 1965), 667-675. https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d01/c034/mm_01034039.pdf. Tasarı 25 Temmuz 1966 tarihinde Millet Meclisi’nde yeniden görüşülürken ise herhangi bir tartışma olmadan oylanmış ve 813 Sayılı Kanun olarak kabul edilmiştir. Millet Meclisi, *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, Dönem 2, Cilt 8, Toplantı 1, (25.07. 1966), 560. https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d02/c008/mm_02008118.pdf.

Türk-Yunan Trakya hududunun mühim bir kısmını tayin eden Meriç nehri üzerinde tahakkuk ettirilmekte olan ıslah ameliyesi dolayısıyla beş ayrı mevkide husule gelen mevzii yatak değişikliğinin istilzam eylediği hudut tashihine mütedair her iki Hükümet temsilcileri arasında 19 Ocak 1963 tarihinde Ankara'da imza edilen ilişik protokolün onaylanması uygun bulunmuştur,

ifadeleri yer almaktadır. 1971 yılında ise aşağıdaki bir dizi anlaşma ve protokol imzalanmıştır:

- Türkiye ile Yunanistan Arasında Trakya Hududunda ve Meriç Nehrinin Denize Döküldüğü Bölgede Hudut İşaretlerinin Muhafazası Kontrol, Bakımı ve Onarımına İlişkin Ana Protokol
- Türkiye ile Yunanistan Arasında Trakya Hududunun İşaretlenmesi Hakkındaki Ana Protokola Ek Teknik Protokol
- Türk - Yunan Hududunu İşaretleme Çalışmalarına Katılacak Personelin Huduttan Geçişleri ve Karşı Taraf Arazisindeki Faaliyet ve Geçici Kalışları Hakkında Ana Protokole Ek İdari Protokol
- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Yunanistan Hükümeti Arasında “Trakya ve Meriç Nehrinin Denize Döküldüğü Bölgede” Hudut Olaylarının Önlenmesi ve Çözümlemesi Hakkında Anlaşma

1971 Protokolleri 14 Mayıs 1981 tarihli 1740 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmış olmasına rağmen hükümetler tarafından yürürlüğe konulmamıştır.³⁰ Söz konusu protokollerde 1926 Atina Protokolü esasları korunarak iki ülke arasındaki karasal sınırdaki nehrin akışından kaynaklanan değişikliklere göre düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Bu düzenlemelerde sınır komisyonlarının sorun çözümünde yapıcı bir tutum sergilemiş olduklarını söylemek mümkündür. Dolayısıyla teknik olarak sınır değişiklikleri ve düzenlemelerinin egemenlik tartışmalarına dönüşmeyeceği düşünülmüştür. Bu düzenlemelerde dikkat çeken unsur ise kimi özgün durumlarda iki ülke arasında bölgesel toprak değişimi yaparak sınırın yeniden düzenlenebileceğine karar verilmiş olmasıdır.³¹ Ayrıca Meriç Nehri’nin denize döküldüğü noktadaki Türk-Yunan deniz sınır hattı saptanırken 1926 düzenlemesindeki esasın korunması dikkate alınmıştır. Ancak iki ülke arasındaki ilişkilerin seyrine bağlı olarak bu düzenlemelerin yürürlüğe konulmasının hukuki-siyasi boyutu tamamlanamamıştır. Bu durumun iki ülke arasında özellikle Kıbrıs’ta başlayan gerginliklerle ilintili olduğu söylenebilir. Dolayısıyla 1923 Lozan Barış Antlaşması’nın esaslarını çizdiği Türkiye-Yunanistan sınırının 1926 yılındaki işaretlenmesi siyasi-hukuki olarak geçerliğini korumaktadır. Fakat 1926 Atina Protokolü’nün ekinde işaretlenmiş sınır hattı nehrin güncel durumu ile örtüşmemektedir.³²

Taraflar arasında uzlaşılan kara sınırının egemenlik tartışmasını sonlandırmış olmasına karşın günümüzde nehir yatağının değişkenliği, taşkınlar ve kirlilik vb. sorunlar komşu ülkeler arasında teknik -dolayısıyla kısmen egemenliği ilgilendiren- çalışmaların, müzakerelerin yürütülmesini gerektirmektedir. Bunun yanı sıra Türkiye-Yunanistan kara ve deniz sınırlarının aynı zamanda AB’nin dış sınırını oluşturmasından dolayı dikkate alınması gereken boyutları da söz konusudur. Bunlardan biri de kitlesel insan hareketliliğidir.³³

³⁰1990 yılında Dışişleri Bakanı Ali Bozer TBMM’de verilen bir soru önergesine verdiği yanıtta söz konusu protokollerin her iki hükümet ve parlamentolar tarafından onaylanmış olmasına rağmen uygulanmadığını belirtmektedir. Bk. Türkiye Büyük Millet Meclisi, “TBMM Tutanak Dergisi”, Dönem 1, Cilt 43, Yasama Yılı 3, (10. 4. 1990): 289-290. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d18/c043/tbmm18043100.pdf>.

³¹Örneğin 1967 yılında hazırlanan protokolün “arazi mübadelesi”ne ilişkin 1. maddesinde denilmekte sonraki maddelerde de bu mübadelenin ayrıntıları verilmektedir. Bk. “Türk-Yunan Trakya Hududunun Mühim Kısmını Tayin Eden”.

³²Benzer bir görüş için bk. Ifor Duncan and Stefanos Levidis, “Median line: A century of Border Violence and the Alluvial Geopolitics of the Evros/Meriç/Maritsa River Border”, *AREA Journal (Royal Geographic Society)*, 00/e12961 (2024): 1-10, erişim 1 Mayıs 2025. <https://doi.org/10.1111/area.12961>.

³³Bu bağlamda Yunanistan’ın Ferre bölgesinde başlattığı sınıra çit çekme projesi Türkiye’nin tepkisiyle karşılaşmıştır. Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hami Aksoy’un yaptığı açıklama için bk. “SC-40, 23 Mayıs 2020, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hami Aksoy’un Yunan Tarafının Türkiye-Yunanistan Hududuna İlişkin İddiaları Hakkındaki Soruya Cevabı”, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, erişim 2 Mayıs 2025. https://www.mfa.gov.tr/sc_-40-turkiye-yunan-hududuna-iliskin-aciklama.tr.mfa.

2.1.3. Türkiye-Yunanistan Kara Ülkesi Sınırının Askersizleştirilmiş Statüsü

Lozan Barış Antlaşması'nın 24. maddesine uygun olarak hazırlanan Trakya Sınırına İlişkin Sözleşme³⁴ imzacı üç Balkan ülkesinin kara sınırlarında 30 km'ye varan genişlikte askersizleştirilmiş alanlar oluşturulmasını hükme bağlamaktadır. Sözleşme'nin 1. maddesine göre:

Madde 1 - Ege Denizinden Karadenize dek Türkiye'yi Bulgaristan'dan ve Yunanistan'dan ayıran sınırın, iki yanındaki topraklar, aşağıda yazılı sınırlar içinde ve yaklaşık 30 km. genişliğinde askerlikten arındırılacaktır. (Ekli haritaya bakılması).

1) Türkiye topraklarında, Ege Denizinden Karadenize dek:

Bugün imza edilen Barış Andlaşmasının 2. maddesinin 1. ve 2. paragraflarında belirlenen Türkiye'nin Yunanistan ve Bulgaristan ile olan sınırına oldukça koşut bir çizgi. Bu çizgi Kırkilise [Kırklareli] bölgesinde, Kırkilise kenti ile bu kentin ortasından başlayarak en az 5 kilometrelik çevresini askerlikten arındırılmış bölgenin dışında bırakmak üzere, söz konusu sınırdan en az 30 km. açıklıkta çizilecektir. Bu çizgi, Ege Denizinde İbrice Burnundan başlayarak Karadeniz'de Serbes Burnunda sona erecektir.

Söz konusu askersizleştirme hükmü sınırdaş üç ülkenin karasal egemenliği bakımından hukuki-siyasi anlamda kısıtlayıcı niteliktedir. Belirlenmiş kara ülkesi siyasi sınırları dâhilinde sınır bölgesinin 30 km derinliğindeki alanda güvenliklerinin gereğini yerine getirmek açısından iradeleri kısıtlıdır. Bu düzenleme üç ülke arasındaki sınırı bir tür güvenli bölge olarak tanımlamış olsa da ilerleyen süreçte statükocu-revizyonist kamplarda yer almalarına koşut olarak güvenlik tüketen bir nitelik kazanmıştır. Aslında Yunanistan ve Bulgaristan arasındaki kara sınırlarının güvenliği için Neuilly Antlaşması'nda bu sınırın askersizleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Dolayısıyla Lozan Konferansları sırasında bu düzenlemeye Türkiye de eklenmiştir. Trakya Sınırına İlişkin Sözleşme'nin 1. ve 3. maddesinde kararlaştırılan yükümlülükler “...27 Kasım 1919 günkü Neuilly Barış Andlaşması gereğince Bulgaristan'a düşen yükümlülükleri zedelemeyecektir.” Dördüncü maddeyse söz konusu sözleşme yükümlülüklerinin yerine getirilmesinde karşılaşılabilecek uyuşmazlık durumlarında Milletler Cemiyetine başvuruyu öngörmektedir.

Trakya sınırının askersizleştirilmiş statüsü özellikle 1930'ların ilk yarısından itibaren sınırdaş ülkeler arasında algısal güvensizlik yaratmaya başlamıştır. Revizyonist eğilimlerin artış gösterdiği ve Milletler Cemiyetinin kolektif güvenliği sağlamada yetersiz kaldığı bu süreçte Türkiye-Yunanistan aralarında bir güvenlik ve iş birliği ağı kurmaya yönelmiştir. 14 Eylül 1933 tarihli Türk-Yunan Samimi Anlaşma Pakti'nden sonra 9 Şubat 1934 tarihinde Yugoslavya ve Romanya'nın da katılımıyla Balkan Antantı kurulmuştur.³⁵ Bulgaristan'ın bu örgütlenmelere soğuk bakması İkinci Dünya Savaşı öncesinde Balkanlarda statükocu-revizyonist ülkeler ayrışmasının da göstergesi olmuştur.³⁶

³⁴Sözleşme için bk. Sosyal, *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları*, 159-164.

³⁵14 Eylül 1933 tarihinde imzalanan Samimi Anlaşma Misakı (Pacte d'Entente Cordiale entre la Turquie et la Grece)'nin 1. maddesinde imzacı iki devlet karşılıklı olarak ortak sınırlarının korunmasını güvence altına almışlardır. Ortak sınırlardan kastedilenin hem kara hem de deniz ülkesi sınırları olduğu düşünülebilir. Ancak Yunanistan Başbakanı İoannis Mateksas'ın 19 Ekim 1937 tarihindeki Türkiye'yi ziyareti sırasında Cumhurbaşkanı Atatürk, General Mateksas'a Samimi Anlaşma Misakı'nın Türkiye ile Yunanistan arasındaki özellikle deniz sınırlarının korunması bakımından ayrı bir öneme sahip olduğunu belirtmiştir. Görüşme sırasında Bulgaristan'ın Trakya sınırlarındaki askersizleştirme kısıtından kurtulmaya çalışması da ele alınmış ve bu konuda Türkiye ve Yunanistan'ın birlikte hareket etmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bk. T.C. Kültür Bakanlığı, *Atatürk'ün Milli Dış Politikası 1919-1923*, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1994), 2: 368, 364-367. Bk. Hulusi Kılıç, *Türkiye ile Yunanistan Arasında İmzalanan İkili Anlaşmalar, Önemli Belgeler ve Bildiriler*, (Ankara: Dışişleri Bakanlığı Yayınları, 1992), 79.

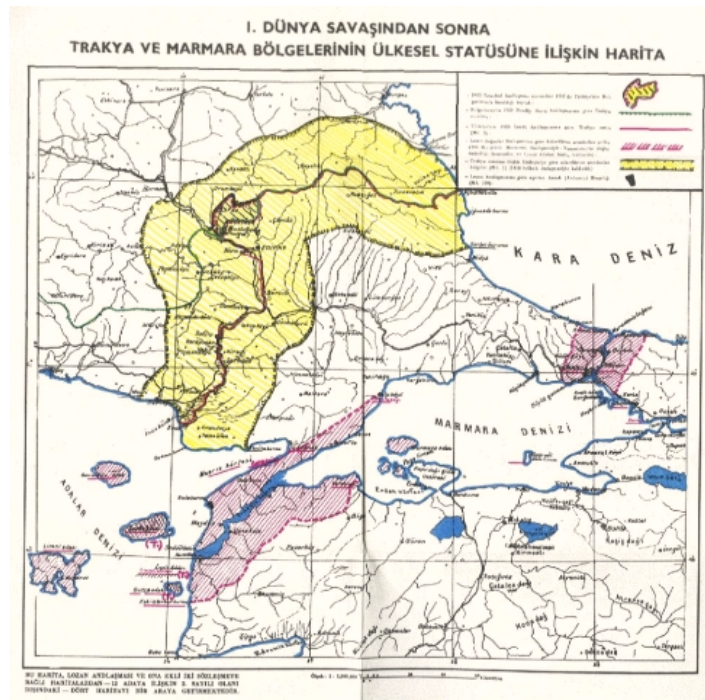
³⁶Bu konuda bk. T.C. Dışişleri Bakanlığı, *Türkiye Dış Politikasında 50 Yıl: Cumhuriyetin İlk On Yılı ve Balkan Pakti (1923-1934)* (Ankara: Dışişleri Bakanlığı Yayınları, 1974), 308-358. Bulgaristan ile Türkiye arasında bu dönemde ortaya çıkan güvensizliğin yarattığı krize ilişkin bir çalışma için bk. Fuat Aksu, Yunus Çolak, “Dış Politika Krizlerinde Algısal Güven[siz]lik: 1935 Bulgaristan Krizi”, *Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (YSBED)*1/2, (2017): 164-180, erişim 1 Mayıs 2025. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/356017>.

Dolayısıyla Trakya bölgesinde komşu ülkeler arasında sınır güvenliğinin sağlanması önemli bir konu hâline gelmiştir.³⁷ Türkiye açısından bakıldığında toprak bütünlüğünün ve Trakya sınırının güvenli hâle getirilmesi hem Yunanistan ve Bulgaristan’la olan kara sınırları açısından hem de İstanbul ve Çanakkale Boğazlarındaki askersizleştirme yükümlülüğü dolayısıyla gündemdedir.

Nitekim süreç içerisinde Türkiye, Lozan Barış Antlaşması’nın imzacı devletleri ile yürüttüğü müzakerelerle egemenliğine getirilmiş olan askersizleştirme kısıtından kurtulmuş olacaktır. 1936 yılında kabul edilen Montrö Boğazlar Sözleşmesi’ne ek protokol³⁸ ile egemenliğindeki Boğazlar bölgesini hemen yeniden askerselleştirecektir. Trakya sınırındaki askersizleştirmeden kurtulmak ise 31 Temmuz 1938 tarihinde imzalanan Selanik Anlaşması ile gerçekleşecektir.³⁹

Harita 4

1923 Lozan Barış Antlaşması’na Ek Trakya Sınırına İlişkin Sözleşme’de Belirtilen Askersizleştirilmiş Bölgeleri Gösterir Harita⁴⁰

Türkiye-Yunanistan kara ülkesi sınırının statüsü bakımından değerlendirildiğinde askersizleştirme yükümlülüğünden kurtulmak bu sınır bağlamında iki ülke arasında egemenlik bakımından bir uyuşmazlığın olmadığını göstermektedir. Bununla birlikte Montrö Boğazlar Sözleşmesi’ne ek protokol ile Türkiye’nin Boğazlar bölgesini, Gökçeada ve Bozcaada dahil, askerselleştirmesi 1960’lardan itibaren Yunanistan’ın da kendi egemenliğindeki Limni ve Semadirek Adalarını silahlandırabileceğine dair iddialarına kaynaklık etmiştir.⁴¹

³⁷Aslında Türkiye’nin öncülük ettiği Balkan Antantı’nın hazırlık süreci ve üstlenilen yükümlülükler Türkiye’de de yoğun tartışmalara konu edilmiştir. TBMM’de imzacı devletlere yönelik olası bir saldırı durumunda saldırganın tanımlanmasında karşılaşılabilecek güçlükler ve Türkiye’nin iradesi dışında bir savaşa girme riski milletvekilleri arasında tartışmalara yol açmış. Hükümet ve Dışişleri Bakanı Tevfik Rüşdü Aras Meclisi bilgilendirerek şüpheleri gidermek zorunda kalmıştır. Tartışmalar için bk. Türkiye Büyük Millet Meclisi, “T.B.M.M. Gizli Celse Zabıtları”, Devre IV, Cilt 3, İctima Senesi III, (25 Teşrinievvel 1934), 584-594. <http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/GZC/d04/CILT04/gcz04004080.pdf>.

³⁸Bk. Sosyal, *Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları*, 526.

³⁹Anlaşma için bk. “Balkan İtilâfi Devletleriyle Bulgaristan Arasında 31 Temmuz 1938 Tarihinde Selânikte İmza Edilen Anlaşmanın Tasdiki Hakkında Kanun”, *Resmî Gazete*, 12 Kanunisanı, 1939, 11103. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/4109.pdf>.

⁴⁰Sosyal, *Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları*, EK Harita 1.

⁴¹Bu konuda tarafların hukuki-siyasi tezleri için bk. Hüseyin Pazarcı, *Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış Statüsü* (Ankara: Turhan Kitabevi, 1992); Aslan Gündüz, *Limni Adasının Hukuki Statüsü Üzerinde Türk-Yunan Uyuşmazlığı* (İstanbul: Otağ Yayınevi, 1985); Heraclides, *The Greek-Turkish*, 201-208.

Bulgaristan açısından ise Trakya sınırının askersizleştirilmesine ilişkin kısıtlardan kurtulmak 1938 Selenik Anlaşması ile gerçekleşmiştir. Anlaşmayla Bulgaristan hem Neuilly Anlaşması hem de Lozan Barış Antlaşması'nın askersizleştirme yükümlülüğünden kurtulmuştur. Bu bağlamda Bulgaristan güvenliğine ilişkin önemli bir kısıttan kurtulurken Yunanistan ve Türkiye Balkan Antantı çerçevesinde toprak bütünlüğü ve güvenliğini garanti altına almada önemli bir avantaj elde etmiştir.

2.2. Türkiye-Yunanistan Deniz Ülkesi Sınırı

Lozan Barış Antlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle Türkiye ile Yunanistan hem Trakya'da kara sınırına hem de Ege Denizi'nde deniz sınırına sahip olmuştur. Ege Denizi'ndeki deniz sınırlarını incelerken üç farklı ada grubunu göz önünde tutmak gerekir. Bunlardan ilki Boğazönü Adaları, ikincisi Doğu Ege Adaları, üçüncüsü ise On iki Adalar ve Meis'tir. Lozan Barış Antlaşması imzalandığında On iki Adalar ve Meis İtalya'ya devredilmiştir ancak 1947 Paris Barış Antlaşması ile Yunanistan'ın egemenliğine devredilecektir.

Deniz sınırları bağlamında düşünüldüğünde 1936 yılına değin her iki kıyıda ülkenin kara suları 3 deniz milidir.⁴² Önce 1936 yılında Yunanistan ardından 1964 yılında Türkiye kara sularını 6 deniz miline genişletmiştir. Ada grupları özelinde bakıldığında Türkiye ile Yunanistan arasındaki deniz sınırları Çanakkale Boğazı'ndan itibaren hem kara-ada hem de ada-ada arasında çizilecek bir deniz sınırına sahiptir. Örneğin Trakya bölgesinde ve Çanakkale'nin her iki yakasında Türkiye hem ana kara hem de Gökçeada, Bozcaada, Tavşan Adaları üzerinden Yunanistan'a ait olan Semadirek, Limni, Midilli adaları ile karşılıklı kıyılara sahiptir. Bu adalara göre daha güneybatıda yer alan Nisi Ágios Efstrátios (Bozbaba) adası Anadolu kıyılarına uzak mesafededir.

Lozan Barış Antlaşması'nda isimleri zikredilen ve Yunanistan'ın egemenliğine bırakılan adaları ise Anadolu'ya yakın veya uzak olmasına bağlı olarak ikiye ayırmak mümkündür. Bu ayırım adalar ile Anadolu arasındaki deniz sınırının belirlenmesinde önem kazanmaktadır. Çünkü Lozan Barış Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinden 1936 yılına değin Ege Denizi'nde hem Türkiye hem de Yunanistan için uygulanan kara suları sınırı 3 deniz milidir. Bu durumda dahi isimler sayılarak Yunanistan'a devredilmiş adalardan bir kısmı Anadolu kıyılarına 3 milden daha az mesafededir. Bunun belirgin etkisi 1964 yılında Türkiye'nin kara suları sınırını 3 milden 6 mile genişletmesinde görülmektedir. Türkiye, kara sularını 6 deniz miline genişlettiğinde Ege Denizi'ndeki deniz ülkesi sınırları % 6'dan % 7,47 oranına yükselmiştir. Oysa Yunanistan 1936 yılında kara sularını 6 deniz miline genişlettiğinde ülkesel sınırları yaklaşık %100 artmış ve % 43,68 civarına yükselmiştir.⁴³

2.2.1. Ege Denizi'nde Egemenliği Devredilen Adalar ile Türkiye Ana Karası Arasındaki Sınırlar

Lozan Barış Antlaşması'nda egemenliği Yunanistan'a devredilen adaların isimleri 12. ve 13. maddelerde belirtilmiştir. 12. maddeye göre:

İmroz ve Bozca Adaları ile Tavşan Adaları dışında, Doğu Akdeniz Adaları ve özellikle Limni, Semendirek, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya Adaları üzerinde Yunan egemenliğine ilişkin 17/30 Mayıs 1913 günlü Londra Andlaşmasının beşinci ve 1/14 Kasım 1913 günkü Atina Andlaşmasının on beşinci Maddeleri hükümleri uyarınca 13 Şubat 1914 günkü Londra Konferansında alınıp 13 Şubat 1914 günü Yunan Hükümetine bildirilen

⁴²Aslında 3 mil uygulaması dönemi için genel bir eğilimdir. Karaya hâkim olan devletin top atım mesafesine de hâkim olduğu düşüncesine dayanır. Bu durum süreç içerisinde ulusal hukuk açısından bir zemine oturtma ihtiyacı doğduğunda ekonomik, askerî ve siyasi endişelerle şekillenmiş 3 deniz milinin ötesinde sınırlar ilan edilmiştir. Bk. Todd Berry, *Sovereignty and the Limits of International Law* (New York: Routledge, 2024), 82-96.

⁴³Başeren, bu oranları “yaklaşık %7,47’si Türk, % 38,66’sı Yunan, % 5,37’si de egemenliği devredilmemiş adaların karasuları..., açık deniz alanları ise % 48,85” olarak vermektedir. Bk. Başeren, *Ege Sorunları*, 108.

karar, ... doğrulanmıştır. Asya kıyısından üç milden az uzaklıkta bulunan Adalar, işbu Andlaşmada tersine hüküm olmadıkça, Türkiye egemenliği altında kalacaktır.⁴⁴

13. maddede ise devredilen adaların silahsızlandırılmış statüsüne dair hükümler yer almaktadır. 12. maddede belirtilen adaların bir kısmı Anadolu sahillerine 3 dmden daha yakın mesafededir. Örneğin Sisam Adası, Karakol Burnu sahillerine yaklaşık 0,9 dm, Bayrak Adası'na ise 0,66 dm uzaklıktadır.⁴⁵ Sakız Adası ise Beyaz Burun sahiline 4 dm, Süngükaya Adası'na 1,95 dm mesafededir. Midilli Adası Ayvacık sahiline yaklaşık 4,95 dm uzaklıktadır. Bozbaba (47 dm), İpsara (35 dm), Ahikerya (28 dm), Limni (33,7 dm, Bozcaada'ya 27,3, Gökçeada'ya 11,4 dm), Semadirek (Sultaniçe Sahiline 19 dm, Gökçeada'ya 13,4 dm) uzaklıktadır. Dolayısıyla 1936 yılına değin her iki ülkenin de kara suları sınırı 3 dm olarak kabul edildiğinden iki ülkenin kara sularının toplamından daha az mesafede olan ada ve ana kara arasında deniz ülkesi sınırı eşit uzaklık ilkesine göre değerlendirilmiştir. Altı deniz mili uygulamasında da durum değişmemektedir.⁴⁶

Bununla birlikte asıl dengesizlik Yunanistan'a ait adaların Anadolu'ya uzaklıklarının fazla olduğu kesimlerde çıkmaktadır. Çünkü bu adaların kara sularının 6 deniz miline genişletilmesiyle Anadolu kıyılarından açık deniz alanlarına çıkış koridorları kapanmaktadır. Özellikle On İki Adalar grubundaki adaların birbirleriyle mesafeleri ve çokluğu Türkiye'nin kara sularının batıya uzanmasını engellemektedir.

Türkiye'nin Boğazönü Adaları grubunda Semadirek-Limni, Limni-Midilli, Midilli-Sakız⁴⁷, Sakız-Sisam-İkaria adaları arasındaki görece geniş koridorlardan yararlanarak açık denizle buluşması mümkündür. Kaldı ki burada da Midilli, Sakız, Sisam adalarının doğu cepheleri yine eşit mesafe ilkesine göre sınırlanmaktadır. Ayrıca Yunanistan'ın adaların kara sularını 12 mile genişletme isteği düşünüldüğünde böylesi bir durumda Türkiye'nin açık denizlere çıkma olanağı hepten ortadan kalkmaktadır. 1976 yılından beri Türkiye Yunanistan'ın kara sularını 6 deniz milinin ötesine çıkartması durumunu savaş nedeni sayacağını açıklayarak engellemektedir.

Harita 5'ten de görüldüğü üzere asıl tartışma ise Doğu Ege Adalarının bir kısmı ve On İki Adalar grubundaki bazı ada, adacık ve kayalıkların statüsünde yaşanmaktadır. Türkiye'ye göre bu ada, adacık ve kayalıkların önce İtalya ardından da 1947 Paris Barış Antlaşması ile Yunanistan'a devredilmiş olduğuna dair herhangi bir ahdi düzenleme bulunmamaktadır. Dolayısıyla Türkiye bu ada, adacık ve kayalıkların statülerinin belirlenmesi konusunda müzakereler yapılmasını ısrarcıdır. Müzakerelerle bir statü belirlenmeden bu bölgede bir deniz ülkesi egemenlik sınırının belirlenmesi de mümkün değildir. Hâlen iki ülke arasında bu konuda görüş ayrılıklarının giderilmesi mümkün olmamıştır.

⁴⁴Lozan Barış Antlaşması'nın 12. maddesinde belirtilen 1913 Londra Antlaşması, 1914 altı büyük devlet kararının kapsamında yer alan işgal atındaki adalara dair bir çalışma için bk. Fuat Aksu, “Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde Deniz Yetki Alanı Uyuşmazlıkları,” *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, 13/2 (Eylül 2024): 89-122, erişim 1 Mayıs 2025. <https://doi.org/10.26650/jes.2024.1489520>. Ayrıca bk. Başeren, *Ege Sorunları*, 54 vd. Başeren'in de belirttiği gibi, 1914 öncesinde işgal altında olan ve Osmanlı Devleti'nin tanıdığı altı büyük devlet kararı Lozan ile tanınmıştır. Bu çerçevede bakıldığında Lozan Barış Antlaşması ile Türkiye 12. maddede belirtilenlere ek olarak altı büyük devlet kararının alındığı sırada işgal altında olan adaların egemenliklerinin devrini tanımıştır. Bunların dışında kalan ve herhangi bir şekilde işgale uğramamış ada, adacık ve kayalıkların egemenliği halefiyet ilkesine Türkiye'ye aittir. Ancak günümüzde bu ilke yerine ilgili devletler arasında bir devir antlaşmasının yapılması gerektiği kabul edilmektedir. Diğer bir ifadeyle bunların egemenliğinin hangi ülkeye ait olacağına dair ilgili devletler arasında bir ahdi düzenleme yapma zorunluluğu vardır. Bu konuda bk. Sertaç Hami Başeren ve Ali Kurumahmut, *Ege'de Egemenliği Devredilmemiş Adalar* (Ankara: SAEMK Yayınları, 2003); Yücel Acer, *Ege'de ve Doğu Akdeniz'de Sınırlandırma Sorunları* (İstanbul: SETA Yayınları, 2021).

⁴⁵Adaların ana karaya mesafeleri en yakın kıyılar arasındaki mesafeye karşılık gelmektedir ve yaklaşık değerlerdir. Google Earth programı kullanılarak ölçülmüştür.

⁴⁶Tamamen teknik bir ayrıntı olarak belirtilmesi gereken bir nokta, kara sularının ölçülmesinde hangi kuralın uygulanacağıdır? Temel olarak iki kuraldan söz edilmektedir. Bunlardan ilki med-cezir hattı (normal hat) diğeri ise düz esas hat uygulamasıdır. Med-cezir hattında denizin kıyından en fazla çekildiği nokta ölçümde esas alınır. Esas hat uygulamasında ise körfez ağzları belli bir mesafeden dar ise kapatılarak olabildiğince düz esas hatlar oluşturulur. BM Üçüncü Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde (3-16. maddeler arasında bu konu düzenlenmektedir) bu devletlere bırakılmış bir yetkidir ve 24 deniz miline kadarki körfez ağzları kapatılarak düz hatlar oluşturulabilir. Bu hattın gerisinde kalan alan iç sular rejimine tabidir. Bk. Aydoğan Özman, *Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi* (İstanbul: DTO Yayınları, 1984).

⁴⁷Yunanistan kara sularını 12 mile genişlettiği durumda bu iki ada arasında yaklaşık 1 deniz mili bir koridor açık deniz olarak kalmaktadır. İki ada arasındaki mesafe yaklaşık 25 deniz milidir. Benzer bir durum Sakız Adası ile İkaria Adası arasında da söz konusudur. Bu iki adanın arasındaki mesafe yaklaşık 30 deniz milidir.

Tablo 1

1914 Öncesinde Yunanistan ve İtalya'nın İşgali Altında Olan Adalar

Açıklama	İşgalci Ülke	Türkiye (Ülke kaybeden)	Yunanistan (Ülke kazanan)	İtalya (Ülke kazanan)	İngiltere (Ülke kazanan)
İstanbul Adası'nın işgali (28 Nisan 1912)	İtalya	Lozan ile İtalya'ya devir		Fetih yoluyla işgal/ zapt	
Rodos'un işgali (5 Mayıs 1912)					
Herke'nin işgali (9 Mayıs 1912)					
Kerpe, İlyaki, Leryoz, Batnoz ve Kilimli'nin işgali (12 Mayıs 1912)					
Lipso'nun işgali (16 Mayıs 1912)					
Sömbeki'nin işgali (19 Mayıs 1912)					
İstanköy'ün işgali (20 Mayıs 1912)					
Bozcaada'nın işgali (7 Kasım 1912)	Yunanistan	Bozcaada ve Gökçeada LBA ile Türkiye'ye; isimleri sayılan diğer adalar Lozan ile Yunanistan'a devir	Fetih yoluyla işgal/ zapt		
Limni Adası'nın işgali (21 Ekim 1912)					
Taşoz ve Gökçeada'nın işgali (30 Ekim 1912)					
Bozbaba Adası'nın işgali (31 Ekim 1912)					
Semadirek Adası'nın işgali (1 Kasım 1912)					
Ipsara Adası'nın işgali (4 Kasım 1912)					
Ahikerya Adası'nın işgali (17 Kasım 1912)					
Sakız Adası'nın işgali (24 Kasım 1912-3 Ocak 1913)					
Midilli Adası'nın işgali (21 Kasım-21 Aralık 1912)					
Sisam Adası'nın işgali (15 Mart 1913)					
Kıbrıs Adası	İngiltere	Lozan ile İngiltere'ye devir			Kiralama / işgal / ilhak / devir

Kaynak: Aksu, “Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde Deniz Yetki Alanı Uyuşmazlıkları”, 100-101.

Sonuç

Türkiye ile Yunanistan arasındaki egemenlik sınırlarının ana esaslarını düzenleyen 1923 Lozan Barış Antlaşması'dır. İki devletin kara ve deniz ülkesi sınırları müzakere edilirken taraflar arasında yoğun tartışmalar yaşanmış, sonuçta kara ülkesi için Meriç Nehri'nin en derin noktasından geçen hat sınır olarak kabul edilmiştir. Deniz ülkesi sınırları için herhangi bir düzenleme yoktur. Sadece aksine bir hüküm yok ise 3 deniz

mili içerisindeki adalar Türkiye’nin egemenliğine bırakılmış diğer adalar ise isimleri sayılarak Yunanistan veya İtalya’nın egemenliğe devredilmiştir.

Toprak devirleri sonrasında yapılması gereken en önemli düzenleme ise ilgili taraflar arasında sınır komisyonlarının oluşturulmasıdır. Lozan Barış Antlaşması diğer sınırlarda olduğu gibi Türkiye Yunanistan kara sınırları için de sınır tespit komisyonlarının kurulmasını karara bağlamıştır. Nitekim 3 Kasım 1926 tarihinde bu komisyon iki ülke arasındaki kara ve nehir sınırlarına ilişkin çalışmalarını tamamlayarak bir protokol imzalamıştır. Protokoldeki en önemli ilke kararı ise nehrin mevcut yatağı esas alınarak mutlak sınırın saptanacak olmasıdır. Komisyon, çalışmaları sırasında önemli bir karar daha almış ve nehrin Ege Denizi’ne akış yönünde batı ve doğu kollarına ayrılması durumunda hangisinin ana yatak olduğuna karar vermiştir. Komisyon nehrin doğu kolunu ana yatak olarak kabul etmiştir ki bu karar teknik olduğu kadar tarihî gerçeklere de uygun düşmüştür.⁵³

Komisyonun iki devlet arasında deniz ülkesine ilişkin kararı ise Meriç Nehri’nin en derin orta çizgisinin (Thalweg) Ege Denizi ile buluştuğu noktayı bir yıldız işareti ile belirlemiş olmasıdır. Deniz ülkesine dair sınır belirleme çalışmaları Lozan’dan günümüze Türkiye-Yunanistan devletleri arasında yapılmamıştır. Meis’e ilişkin sınır belirleme çalışması ise 1932 yılında o zamanki egemen devlet olan İtalya ile gerçekleştirilmiştir. 1947 Paris Barış Antlaşması ile Meis ve On iki Adalar Yunanistan’a devredildiği için günümüzde sadece Meis bölgesinde bir deniz sınırının varlığından söz edilebilir.

Günümüzde Türkiye ile Yunanistan arasında egemenlik ve egemen haklarla ilintili pek çok sorunun kökeninde ahdi statü konusundaki eksiklikler yatmaktadır. Bu çalışmada da gözlemlendiği gibi her ne kadar kara ülkesi sınırlarının esasları belirlenmiş olsa da Meriç Nehri’nin akış ve yatak değişiklikleri 1926 Protokolü’ndeki mutlak sınır tespitinin nehrin güncel akış ve yatağına göre yeniden düzenlenmesini gerekli kılmaktadır. Nitekim Protokolün imzasından hemen sonra bile nehrin ıslahına ilişkin olarak teknik çalışmalar ve projeler hazırlanmıştır. Hatta 1950 ve 1960’lı yıllarda farklı çalışma grupları hazırladıkları raporlarda hakkaniyetli bir şekilde toprak mübadelesini de içeren önerilerde bulunmuşlardır.

Dolayısıyla esasında sadece deniz sınırları değil aynı zamanda kara ülkesi sınırları da teknik açıdan yeniden işaretlemeyi gerektirmektedir. Bu çalışmaların özellikle deniz ülkesine ilişkin kısmı ise aslında gecikmiş bir ahdi statü oluşturmaya dönüktür. Çünkü Lozan Barış Antlaşması’nda isimleri belirtilerek devredilen adaların yanında çok sayıda ada, adacık ve kayalığın herhangi bir ülkeye devredildiğine dair bir açık hüküm bulunmamaktadır. İtalya ile 1932 yılında yapılan teknik çalışmalarda bu tür belirsizliklerin giderilmesi için çaba sergilenmiştir. Ancak Yunanistan’la böyle bir çalışma yapılamamıştır. Yunanistan’la bu çalışmaların ahdi bir düzenlemeye bağlanması gerçekleşmediği takdirde iki devletin kara ve deniz ülkesi üzerindeki hava ülkesinin sınırları üzerinde anlaşabilmeleri de mümkün değildir.

Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkilerin “sınır” kavramı özelindeki durumu yeterince karmaşıktır. Teknik olduğu kadar sosyal, siyasal, askeri, ekonomik ve çevresel nitelikleriyle kapsamlı çalışmaların yapılmasını gerektirmektedir. Çalışmamız bu gerçeğin hatırlatılmasını hedeflemiştir.

⁵³Bu konuda bk. Göçmen, “Enez Limanının Değişen”.

Hakem Değerlendirmesi	Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.
Teşekkür	Prof. Dr. Mehmet Hacısalihoğlu'na bazı kaynaklara ulaşmamdaki yardımları için teşekkür ederim.

Peer Review	Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest	The author has no conflict of interest to declare.
Grant Support	The author declared that this study has received no financial support.
Acknowledgement	I would like to thank Prof. Dr. Mehmet Hacısalihoğlu for his help in accessing some resources.

Yazar Bilgileri	Fuat Aksu
Author Details	¹ Yıldız Teknik Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul, Türkiye 0000-0002-3693-6666 faksu@yildiz.edu.tr

Kaynakça | References

- Acer, Yücel. *Ege'de ve Doğu Akdeniz'de Sınırlandırma Sorunları*. İstanbul: SETA Yayınları, 2021.
- Aksu, Fuat ve Yunus Çolak. “Dış Politika Krizlerinde Algısal Güven[siz]lik: 1935 Bulgaristan Krizi”, *Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (YSBED)*, 1/2 (Ekim 2017):164-180, erişim 1 Mayıs 2025. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/356017>.
- Aksu, Fuat. “Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde Deniz Yetki Alanı Uyuşmazlıkları”, *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, 13/2 (2024): 89-122, erişim 1 Mayıs 2025. <https://doi.org/10.26650/jes.2024.1489520>.
- Başeren, Sertaç Hami ve Ali Kurumahmut. *Ege'de Egemenliği Devredilmemiş Adalar*. Ankara: SAEMK Yayınları, 2003.
- Başeren, Sertaç Hami. “Ege'de Ada, Adacık ve Kayalıkların Uluslararası Andlaşmalarla Tayin Edilen Hukuki Statüsü”, *Ege'de Temel Sorun: Egemenliği Tartışmalı Adalar* içinde, haz. Ali Kurumahmut, 82-115. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1998.
- Başeren, Sertaç Hami. *Ege Sorunları*. Ankara: TÜDAV Yayınları, 2006.
- Berry, Todd. *Sovereignty and the Limits of International Law*. New York: Routledge, 2024.
- Bölükbaşı, Deniz. *Turkey and Greece: The Aegean Disputes*. London: Routledge-Cavendish, 2012.
- Brummett, Palmira. *Mapping the Ottomans: Sovereignty, Territory, and Identity in the Early Modern Mediterranean*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015.
- Demir, Tarık. *Siyasi Coğrafya ve Sıra Dışı Sınırlar*. Ankara: Nobel Yayınları, 2020.
- Denk, Erdem. *Egemenliği Tartışmalı Adalar: Karşılaştırmalı Bir Çalışma (Kardak Kayalıkları ve Spratly ve Senkaku/Diaouyu Adaları Örnekleri)*. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, 1999.
- Duncan, Ifor and Stefanos Levidis, “Median line: A century of Border Violence and the Alluvial Geopolitics of the Evros/Meriç/Maritsa River Border”, *AREA Journal (Royal Geographic Society)*, 00/e12961 (2024): 1-10, erişim 1 Mayıs 2025. <https://doi.org/10.1111/area.12961>.
- Forensic Architecture. “The Evros/Meriç River: A Century of Border Design”, erişim 1 Mayıs 2005. <https://forensic-architecture.org/investigation/the-evros-meric-river-a-century-of-border-design>.
- Gavrilis, George. “The Greek-Ottoman Boundary as Institution, Locality, and Process, 1832-1882”, *American Behavioral Scientist*, 51/10 (2008): 1516-1537, erişim 1 Mayıs 2025. <https://doi.org/10.1177/0002764208316353>. (Original work published 2008).
- Göçmen, Kemal. “Enez Limanının Değişen Öneminde Meriç Deltasının Etkileri”, *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 2-3 (2012): 253-266, erişim 1 Mayıs 2025. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/12823>.
- Gönlübol, Mehmet. *Bariş Zamanında Sahil Sularının (Karasuları ve Bitişik Bölge) Hukuki Statüsü*. Ankara: A.Ü. SBF Yayınları, 1959.
- Gümüşçü, Osman. “Siyasi Coğrafya Açısından Sınırlar ve Tarihi Süreç İçinde Türkiye'de Sınır Kavramı”, *Bilig*, 52 (2010): 79-104, erişim 1 Mayıs 2025. <https://bilig.yesevi.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/2688-published.pdf>.
- Gündüz, Aslan. *Limni Adasının Hukuki Statüsü Üzerinde Türk-Yunan Uyuşmazlığı*. İstanbul: Otağ Yayınevi, 1985.

- Harza, Richard D. *Harza Engineering Company: Developing Water Resources Worldwide 1920-1984*. New York: Newcomen Society of the United States, 1984. https://static1.squarespace.com/static/64a9fa32ab3bec446591718a/t/64af66c2e4803a52fde1bbf0/1689216709050/richard_harza_1984_speech.pdf.
- Heraclides, Alexis. *The Greek-Turkish Conflict in The Aegean: Imagined Enemies*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010.
- Kaşlı, Zeynep. “Migration Control Entangled With Local Histories: The Case of Greek-Turkish Regime of Bordering”, *Environment and Planning D: Society and Space*, 41/1 (2022): 14-32. Erişim 1 Mayıs 2025. <https://doi.org/10.1177/0263775822114012>.
- Keser, Ulvi ve Gökhan Ak. “2000’li Yıllarda Sorunlu Sularda Vaziyet: Adalar (Ege) Denizi’nde Sınırlar, Yasadışı Göç ve AB Sınır Yönetimi”, *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1/2 (2016): 3-30. Erişim 1 Mayıs 2025. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/297376>.
- Kılıç, Hulusi. *Türkiye ile Yunanistan Arasında İmzalanan İkili Anlaşmalar, Önemli Belgeler ve Bildiriler*. Ankara: Dışişleri Bakanlığı Yayınları, 1992.
- Millet Meclisi. *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, Dönem 1, Cilt 34, Toplantı 4, (14. 01. 1965). https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d01/c034/mm_01034039.pdf.
- Millet Meclisi. *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, Dönem 2, Cilt 8, Toplantı 1, (25. 07. 1966). https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d02/c008/mm_02008118.pdf.
- Öngel, İklim. “Türkiye ile Yunanistan’ı Savaşın Eşiğine Getiren Krizde Dönemin Dışişleri Müsteşarı Öymen: ‘Kardak’ı Boşuna mı Yaptık?”, *Cumhuriyet*, 30 Eylül, 2024. <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/turkiye-ile-yunanistani-savasin-esigine-getiren-krizde-donemin-2252766>.
- Özman, Aydoğan. *Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi*. İstanbul: DTO Yayınları, 1984.
- Pazarıcı, Hüseyin. *Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış Statüsü*. Ankara: Turhan Kitapevi, 1992.
- Protocole des Conclusions de la Commission de Délimitation de la Frontière Gréco-Turque*. Athenes: The P.G. Macris Trading & Industrial Co. Ltd, 1926.
- Schmitt, Carl. *Nomos of the Earth in the International Law of the Jus Publicum Europaeum*. New York: Telos Press Publishing, 2006.
- Soysal, İsmail. *Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları (1920-1945)*. 1. Cilt. Ankara: TTK Yayınları, 2000.
- Syrgios, Angelos And Thanos Dokos. *Atlas of Greek- Turkish Relations*. (y.y.):Kathimerini, 2020. Pdf. https://www.syrgios.gr/books/Atlas_syrgios_dokos.pdf.
- Şener, Bülent. “The Topology of Nation-State: Borders, Territoriality, Sovereignty, and War”, *Gazi Akademik Bakış Dergisi (GABD)*, 32/16 (2023): 315-337, erişim 1 Mayıs 2025. <https://doi.org/10.19060/gav.1315212>.
- Şener, Bülent. “Westphalian Dönem’den Post-Westphalian Dönem’e Uluslararası İlişkilerde Sınır Olgusu: 21. Yüzyılda ‘Devlet Jeopolitiği’ ile ‘Küreselleşmenin Jeopolitiği’ Arasındaki Mücadelenin İzdüşümleri”. *Devlet Doğasının Değişimi: Güvenliğin Sınırları* içinde, haz. Tolga Sakman, 39-52. İstanbul: TASAM Yayınları, 2017. Pdf. https://tasam.org/Files/Icerik/File/%C4%B0GK2Kitap_pdf_6a97c7c0-c536-4821-ab14-c8eeb6e55c3e.pdf.
- Şimşir, Bilal N. *Ege Sorunu Belgeleri-Aegean Question, Documents (1913-1914)*. 2. Cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1989.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. *Türkiye Dış Politikasında 50 Yıl: Cumhuriyetin İlk On Yılı ve Balkan Paktı (1923-1934)*. Ankara: Dışişleri Bakanlığı Yayınları, 1974.
- T.C. Kültür Bakanlığı. *Atatürk’ün Milli Dış Politikası 1919-1923*. 2. Cilt. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1994.
- The League of Nations. *Monthly Summary of the League of Nations*. 6/3 (1926). <https://digital.nls.uk/league-of-nations/archive/194770738#?c=0&m=0&s=0&cv=0&xywh=-1480%2C-254%2C5808%2C5073>.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. “T.B.M.M. Gizli Celse Zabıtları”. Devre IV, Cilt 3, İctima Senesi III, (25 Teşrinievvel 1934). <http://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/GZC/d04/CILT04/gcz04004080.pdf>.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. “T.B.M.M. Tutanak Dergisi”. Dönem 1, Cilt 43, Yasama Yılı 3, (10. 4. 1990). <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d18/c043/tbmm18043100.pdf>.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. “SC-40, 23 Mayıs 2020, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hami Aksoy’un Yunan Tarafının Türkiye-Yunanistan Hududuna İlişkin İddiaları Hakkındaki Soruya Cevabı”, erişim 2 Mayıs 2025. https://www.mfa.gov.tr/sc_-40_-turkiye-yunan-hududuna-iliskin-aciklama.tr.mfa.
- Türkmenoğlu, Yener. “Meriç Nehri’nin Kapıkule-Enez Arasındaki Yatak Değişimlerinin Taşkınlar ile İlişkisi”. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2012. Ulusal Tez Merkezi (319911).
- United Nations Library & Archives Geneva. *Sub-sub-series R626/11/49710-Delimitation of Greco-Turkish Frontier*. <https://archives.ungeneva.org/delimitation-of-greco-turkish-frontier>.
- Van Houtum, Henk. “The Geopolitics of Borders and Boundaries”, *Geopolitics*, 10/4 (2005): 672-79, erişim 1 Mayıs 2025. doi:10.1080/14650040500318522.

Wilbrandt, Hans (et al). *Comprehensive Report of Meric-Evros Project Studies*. Göttingen, 1967. Pdf.

“Anadolu Sahilleri ile Meis Adası Arasındaki Ada ve Adacıkların ve Bodrum Körfezi Karşısındaki Adanın Ciheti Aidiyeti Hakkında İtalya Hükümet ile Aktolunan İtilâfname”, *Resmi Gazete*, 25 Ocak, 1933. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2313.pdf>.

“Balkan İtilâfı Devletlerle Bulgaristan Arasında 31 Temmuz 1938 Tarihinde Selânikte İmza Edilen Anlaşmanın Tasdiki Hakkında Kanun”. *Resmi Gazete*, 12 Kanunisani, 1939. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/4109.pdf>.

“Meriç Nehrinin Her İki Sahilinde Su Tesisatının Tanzimine Dair Türk-Elen İtilâfnamesi”. *Resmi Gazete*, 25 Mayıs, 1935. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/3011.pdf>.

“Meriç ve Tabileri Islâhı İnşaatı Başladı”. *Türkiye Mühendislik Haberleri*, 4, (1 Temmuz 1955): 7-11. <https://eski.imo.org.tr/resimler/ekutuphane/pdf/10328.pdf>.

“Türk-Yunan Trakya Hududunun Mühim Kısımını Tâyin Eden Meriç Nehri Mecrasının Islahı Dolayısıyla 19 Ocak 1963 Tarihinde İmzalanan Protokol”. *Resmi Gazete*, 9 Ocak, 1967. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/12499.pdf>.

“Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Yunanistan Krallık Hükümeti Arasında Trakya Hududunun İşaretlenmesi Hakkında Ana Protokol ile Ekleri İdari ve Teknik Protokoller”. *Resmi Gazete*, 14 Mayıs, 1981. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17340.pdf>.